

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกรเผ่าม้งในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออภิปรายผล และการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานส่วนบุคคล ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร
- ตอนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งบ้านขุนกลาง
- ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานส่วนบุคคล ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม

กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจำนวนทั้งหมด 55 คน ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าม้งหมู่บ้านขุนกลางในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์ การศึกษาข้อมูลดังกล่าว ได้มีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Random Sampling) โดยเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ในกิจกรรมต่าง ๆ

1.1 สถานการณ์โดยทั่วไป

หมู่บ้านขุนกลางมีสถานที่สำคัญของหมู่บ้านหลายแห่ง ทั้งเป็นของหมู่บ้านและของทางราชการ จากการสำรวจพบว่า มีโบสถ์ประจำหมู่บ้าน 2 แห่ง ซึ่งเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์ ชาวคริสต์จะเข้าโบสถ์ทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ ตามข้อมูลเดิมของสุพรรณพงษ์ ปี 2541 มีโบสถ์ประจำหมู่บ้านเพียงแห่งเดียว นอกจากนั้นยังมีวัดประจำหมู่บ้านจะเป็นศูนย์รวมของชาวม้งและชาวพื้นราบที่ขึ้นไปทำงานในสถานที่ราชการต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีตลาดในหมู่บ้าน 2 แห่ง กล่าวคือ บ้านขุนกลางเก่า 1 แห่งและบ้านขุนกลางใหม่อีก 1 แห่ง เป็นตลาดที่ขายของที่ระลึกได้แก่ เครื่องเงิน เสื้อผ้า ผลิตภัณฑ์เกษตร ได้แก่ ไม้ดอก ไม้ผลทั้งสดและแปรรูป พืชผัก การเติบโตของตลาดมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากหมู่บ้านขุนกลางอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางไปที่เยวเป็นประจำอยู่เสมอ

สถานที่ราชการที่สำคัญภายในหมู่บ้านขุนกลาง ได้แก่

- ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์ หรือสถานีวิจัยโครงการหลวงอินทนนท์

- สำนักงานเกษตรที่สูงคอยอินทนนท์
- ที่ทำการอุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์
- หน่วยงานรักษาป่าต้นน้ำแม่แจ่ม
- สถานีไฟฟ้าพลังน้ำของ กรป. กลาง

1.2 จำนวนสมาชิกและแรงงานในครัวเรือน

ครอบครัวของชาวเขาเผ่าม้งมักจะเป็นครอบครัวใหญ่ โดยมีสาเหตุมาจากวัฒนธรรมประเพณีของการมีบุตรหลานหลายคนนั่นเอง ในปัจจุบันมีปัญหาอยู่หลายด้าน ได้แก่ ที่อยู่อาศัย พื้นที่เพาะปลูก อาชีพ และอื่น ๆ เกษตรกรชาวเขาจึงมีความจำเป็นต้องวางแผนครอบครัวให้มีลูกน้อยลง อย่างไรก็ตามพบว่าขนาดของครอบครัวยังเป็นครอบครัวที่ค่อนข้างใหญ่ คือ ครอบครัวในระดับกลางที่มีสมาชิกระหว่าง 5-7 คน มีจำนวน 25 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 45.5 รองลงมาเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกมากกว่า 7 คนขึ้นไปมี 21 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 38.2 ส่วนครอบครัวที่มีขนาดเล็กมีสมาชิกระหว่าง 2-4 คน มีจำนวน 9 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 16.3 เท่านั้น (ตารางที่ 2)

สำหรับจำนวนแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว เนื่องจากว่าพื้นที่การผลิตของเกษตรกรมีน้อย การวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มี 43 ครัวเรือนให้ความเห็นว่า มีจำนวนแรงงานเพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 78.2 และมีเพียง 12 ครัวเรือนที่ขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.8 (ตารางที่ 3) จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านแรงงานจะพบว่า มีเกษตรกรที่อยู่ในวัยเด็กที่ต้องพึ่งพิง (อายุ 1-15 ปี) จำนวน 155 คน หรือเท่ากับร้อยละ 40.2 (ตารางที่ 4) สำหรับเกษตรกรที่อยู่ในวัยแรงงาน (อายุ 15-60 ปี)มีจำนวน 227 คนหรือเท่ากับร้อยละ 58.8 ส่วนผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มีจำนวน 4 คนหรือเท่ากับร้อยละ 1 เท่านั้น (รูปที่ 1) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประชากรในวัยแรงงานมีมากกว่าประชากรในวัยพึ่งพิง

ตารางที่ 2 สมาชิกในครัวเรือน

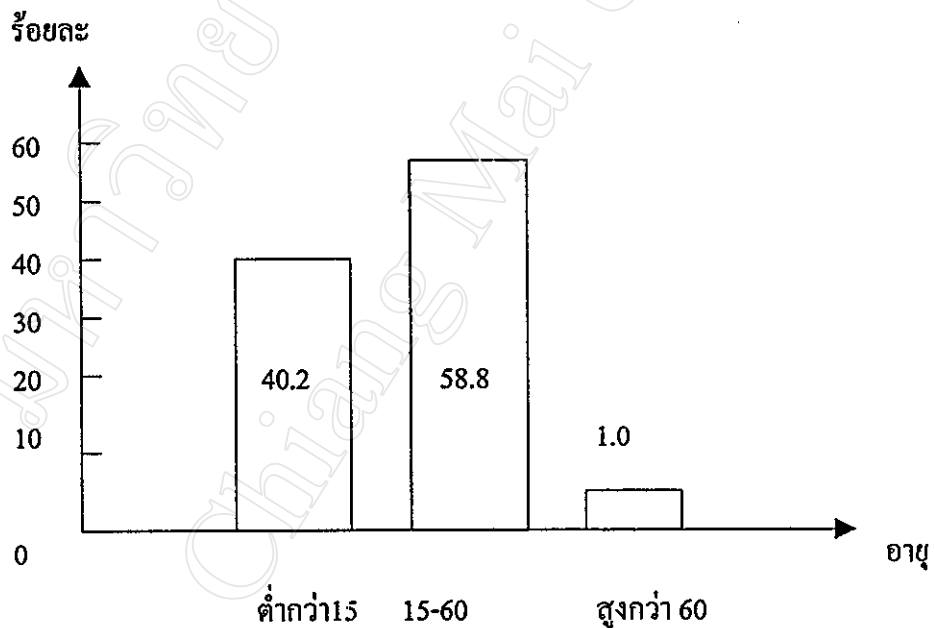
ขนาดของครอบครัว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ขนาดเล็ก (2-4 คน)	9	16.3
ขนาดกลาง (5-7 คน)	25	45.5
ขนาดใหญ่ มากกว่า (7 คนขึ้นไป)	21	38.2
รวม	55	100
จำนวนสมาชิกน้อยสุด 2 คน	จำนวนสมาชิกมากที่สุด 15 คน	
จำนวนสมาชิกเฉลี่ย 7.07 คน	SD = 2.58	

ตารางที่ 3 จำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร

สภาพแรงงาน	จำนวน	ร้อยละ
เพียงพอ	43	78.2
ขาดแคลน	12	21.8
รวม	55	100

ตารางที่ 4 สภาพแรงงานของเกษตรกรในหมู่บ้าน

อายุ (ปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 15	155	40.2
15-60	227	58.5
สูงกว่า 60 ปีขึ้นไป	4	1.0
รวม	386	100

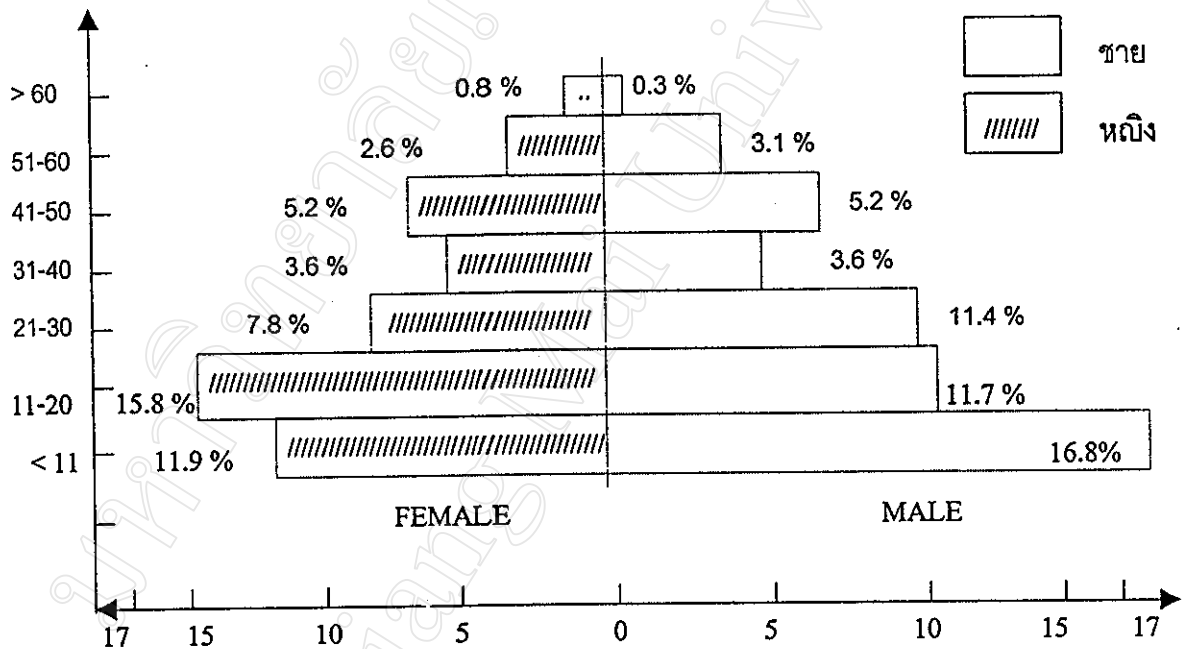

รูปที่ 1 กราฟแสดงจำนวนเกษตรกรในวัยแรงงานและวัยพึ่งพิง

สำหรับการแบ่งเพศตามช่วงอายุต่าง ๆ ของเกษตรกรนั้นจะเห็นได้ว่า ประชากรกลุ่มใหญ่อยู่ในวัยต่ำกว่า 10 ปี มีเพศชายร้อยละ 16.8 เพศหญิงร้อยละ 11.9 วัยที่อยู่ในช่วง 11-20 ปีมีเพศชายร้อยละ

11.7 เพศหญิงร้อยละ 15.8 สำหรับวัยที่อยู่ในช่วง 21-30 ปีมีเพศชายร้อยละ 11.4 และเพศหญิงร้อยละ 7.8 ส่วนวัยที่อายุมากกว่า 30 ปีขึ้นไปมีประชากรไม่มากนัก โดยเฉพาะวัยผู้สูงอายุมีน้อยมาก กล่าวคือ เกษตรกรที่อยู่ในช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไปมีเพศหญิงเพียงร้อยละ 0.8 และเพศชาย 0.3 เท่านั้น (ตารางที่ 5) และ (รูปที่ 2)

**DEMOGRAPHICAL STRUCTURE OF HMONG
AT KHUN KLANG VILLAGE
INTHANON ROYAL PROJECT CENTRE
2001**

รูปที่ 2 โครงสร้างประชากรของชาวเขาเผ่าม้งบ้านขุนกลาง (จากการสำรวจประชากร)

ตารางที่ 5 เพศของประชากรแบ่งตามช่วงอายุในพื้นที่ศึกษา

เพศ	ต่ำกว่า 10 ปี	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	สูงกว่า 60
ชาย	16.8	11.7	11.4	3.6	5.2	3.1	0.2
หญิง	11.9	15.8	7.8	3.9	5.2	2.6	0.8

1.3 ระยะเวลาของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้าน

หัวหน้าครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่ได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านขุนกลางเป็นเวลานานพอสมควร มีเกษตรกรจำนวนมากเกิดและเติบโตในหมู่บ้านเหล่านี้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรไม่มีการโยกย้ายบ่อยเหมือนแต่ก่อน เกษตรกรที่อาศัยอยู่ระหว่าง 13-22 ปี มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 26.9 เกษตรกรที่อาศัยอยู่ระหว่าง 23-32 ปี มีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 18.2 นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว เป็นเกษตรกรที่อาศัยอยู่นานกว่า 32 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 54.9 เกษตรกรที่เข้ามาอยู่ล่าสุดคือ 13 ปี มี 1 คน และผู้ที่อยู่นานที่สุดคือ 60 ปี มี 3 คน (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ช่วงเวลาที่เกษตรกรอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

ช่วงเวลาที่เกษตรกรอาศัยอยู่	จำนวน (คน)	ร้อยละ
13-22 ปี	15	26.9
23-32 ปี	10	18.2
มากกว่า 32 ปีขึ้นไป	30	54.9
รวม	55	100

ช่วงเวลาอาศัยน้อยที่สุด 13 ปี

ช่วงเวลาอาศัยมากที่สุด 60 ปี

ช่วงเวลาอาศัยเฉลี่ย 36.13 ปี

SD = 14.71

1.4 ความเชื่อและศาสนา

ชาวเขาเผ่าม้งแต่เดิม เป็นเผ่าที่นับถือความเชื่อบรรพบุรุษ (ผี) แต่เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมควบคู่กับการพัฒนาความรู้ ความมีอิสระในการเชื่อถือ ดังนั้นปัจจุบันยังมีชาวม้งที่นับถือผีตามความเชื่อของบรรพบุรุษดั้งเดิมมากเป็นอันดับแรก คิดเป็นร้อยละ 47.4 เกษตรกรจำนวนไม่น้อยได้หันไปนับถือศาสนาอื่น เช่น ศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 42.7 กับ 9.9 ตามลำดับ (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 จำนวนเกษตรกรที่นับถือความเชื่อและศาสนาต่างๆ

ศาสนา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
นับถือผี	183	47.4
คริสต์	165	42.7
พุทธ	38	9.9
รวม	386	100

1.5 ลักษณะบ้านเรือนของเกษตรกร

ลักษณะบ้านเรือนของเกษตรกรสามารถบ่งบอกถึงฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเกษตรกรในหมู่บ้านไม่มีการเคลื่อนย้ายบ่อยนัก เกษตรกรชาวเขาเริ่มตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งมากขึ้น อย่างไรก็ตามพบว่า ชาวเขาส่วนใหญ่ยังตั้งบ้านเรือนในลักษณะชั่วคราว (non-permanent) ถึง 23 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 41.8 รองลงมาเป็นบ้านเรือนลักษณะถาวรมี 20 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 36.4 และที่เหลือเป็นบ้านเรือนลักษณะครึ่งถาวรมี 12 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.8 (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ลักษณะบ้านเรือนของเกษตรกรชาวเขา

ลักษณะบ้านเรือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ถาวร	20	36.4
ครึ่งถาวร	12	21.8
ไม่ถาวร (ชั่วคราว)	23	41.8
รวม	55	100

ลักษณะบ้านถาวร: หลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสี, ฝา: ปูน, พื้น: ปูน มีความคงทน

ลักษณะบ้านครึ่งถาวร: หลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสี, ฝา: ไม้หรือไม้ไผ่, พื้น: ดิน

ลักษณะบ้านไม่ถาวร: หลังคามุงหญ้าหรือสังกะสี, ฝา: ไม้หรือไม้ไผ่, พื้น: ดิน ไม่มีความคงทน ง่ายต่อการผุพัง

1.6 สาธารณสุข อนามัยและแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้

การบริการสาธารณสุขที่สำคัญในระดับหมู่บ้าน คือ สถานีอนามัยและกองทุนยาประจำหมู่บ้าน บริการพื้นฐานเหล่านี้จะช่วยบรรเทาปัญหาการเจ็บป่วยของเกษตรกรได้ในระดับหนึ่ง มีสาธารณสุขประจำในหมู่บ้านขุนกลาง 1 แห่ง มีเจ้าหน้าที่ที่เป็นชาวเขาเผ่าม้งประจำคอยให้ความสะดวกให้แก่ชาวบ้าน มีการจัดการด้านความสะอาดของหมู่บ้าน โดยให้ความร่วมมือและดำเนินการเก็บขยะของกลุ่มแม่บ้านเดือนละ 2 ครั้ง จากการสำรวจพบว่าเกษตรกรที่มีส่วนซึ่มร้อยละ 83.6 ไม่มีส่วนใช้ร้อยละ 12.7 และ ส่วนหลุมร้อยละ 3.6 นอกจากนี้ยังมีน้ำประปาที่สะอาดสำหรับดื่มและใช้ เกษตรกรบ้านขุนกลางมีแหล่งน้ำประปาภูเขาใช้ร้อยละ 100 โดยไม่มีเกษตรกรที่ดื่มน้ำห้วย

1.7 ทรัพย์สินในครัวเรือนเกษตรกร

การมีทรัพย์สินในครอบครองในครัวเรือนมากน้อยเพียงใด แสดงให้เห็นถึงระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรได้เป็นอย่างดี นอกจากสภาพบ้านเรือนที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว พาหนะต่าง ๆ เช่น รถยนต์ โรงสีข้าว รถไถนา จักรยานยนต์ ตู้เย็น โทรทัศน์ ฯลฯ ก็เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงความเป็นอยู่ที่แท้จริงของเกษตรกร ปัจจุบันความเจริญรุ่งเรืองได้แพร่กระจายไปสู่ชนบทที่ห่างไกล ทำให้เกษตรกรมีโอกาสครอบครองยานพาหนะและวัตถุอุปกรณ์ต่าง ๆ มากขึ้นทุก ๆ ปี จากการสำรวจพบว่า มีครัวเรือนที่อยู่ในฐานะปานกลางมากที่สุด คือ 28 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 50.9 รองลงมาเป็นครัวเรือนที่มีฐานะดีมี 14 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 25.5 และครัวเรือนที่มีฐานะยากจนมี 13 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.6 (ตารางที่ 9) สาเหตุของความยากจนมาจากหลายสาเหตุ ได้แก่ ไม่มีพื้นที่ทำกิน หรือมีแต่ไม่เพียงพอ มีบุตรหลานหลายคนทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีบางครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวติดยาเสพติดไม่สามารถดูแลครอบครัวได้อย่างเต็มที่

ตารางที่ 9 ฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกร

ฐานะความเป็นอยู่	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ฐานะดี	14	25.5
ฐานะปานกลาง	28	50.9
ฐานะยากจน	13	23.6
รวม	55	100

ฐานะดี หมายถึง บ้านมีลักษณะถาวรหรือครึ่งถาวร มียานพาหนะที่สำคัญเช่นรถยนต์และมีรายได้ดี
 ฐานะปานกลาง หมายถึง บ้านกึ่งถาวร มียานพาหนะที่สำคัญและมีรายได้ปานกลาง
 ฐานะยากจน หมายถึง บ้านชั่วคราว ไม่มีหรือมียานพาหนะและมีรายได้ต่ำ

เนื่องจากในชนบทมีการพัฒนาให้มีถนนไปทั่วทุกหมู่บ้าน จึงมีความสะดวกต่อการใช้รถยนต์และจักรยานยนต์มากขึ้น เพื่อขนส่งสินค้าและใช้ในครอบครัวเกษตรกร จากการสำรวจพบว่า มี 24 ครัวเรือนมีรถยนต์ คิดเป็นร้อยละ 43.6 มี 43 ครัวเรือนมีรถจักรยานยนต์ คิดเป็นร้อยละ 78.2 นอกจากนั้น เมื่อมีการพัฒนามากขึ้นทำให้เกษตรกรมีรายรับมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้นจึงมีการซื้อวัตถุอุปกรณ์มากขึ้น เช่นมีการใช้ก๊าซหุงต้ม หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เครื่องซักผ้า ตู้เย็น โทรทัศน์ วิทยุและอื่น ๆ (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 จำนวนยานพาหนะและวัสดุอุปกรณ์ของเกษตรกร

ยานพาหนะและวัสดุอุปกรณ์	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
รถยนต์	24	43.6
จักรยานยนต์	43	78.2
จักรยาน	10	18.2
เตาแก๊ส	17	30.9
หม้อหุงข้าวไฟฟ้า	35	63.6
เครื่องซักผ้า	12	21.8
ตู้เย็น	15	27.3
โทรทัศน์	34	61.8
วิทยุ	44	80.0
โทรศัพท์	7	12.7
นาฬิกา (Clock)	29	52.7

เกษตรกร 1 ครอบครัวยสามารถตอบได้มากกว่า 1 อย่าง, ครัวเรือนที่มีรถยนต์มากที่สุด 2 คัน มี 6 ครัวเรือน จักรยานยนต์มากที่สุด 3 คัน มี 1 ครัวเรือนและโทรทัศน์มากที่สุด 3 เครื่อง มี 1 ครัวเรือน

1.8 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน

เกษตรกรไม่เพียงแต่มีหน้าที่ในการผลิตเท่านั้น แต่ต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านต่าง ๆ อีกด้วย เนื่องจากเกษตรกรเข้าใจว่าคนทุกคนล้วนแต่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีหน้าที่พัฒนาหมู่บ้านและท้องถิ่นในโครงการต่าง ๆ อาทิ โครงการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการป้องกันไฟฟ้า โครงการเวรยามหมู่บ้าน โครงการแม่บ้านและอื่น ๆ เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในโครงการบำรุงรักษาสาธารณประโยชน์มีร้อยละ 100 โครงการพัฒนาหมู่บ้านร้อยละ 94.5 (ตารางที่ 11) และโครงการป้องกันไฟฟ้าร้อยละ 98.2 นอกจากนี้เกษตรกรเพศหญิงยังได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น โครงการอนามัย (เก็บขยะ) ในหมู่บ้านเดือนละครั้ง โดยรวมแล้วเกษตรกรแต่ละครัวเรือนต้องมีส่วนร่วมทุกครั้งที่มีการพัฒนาหมู่บ้าน นอกจากงานพัฒนาสาธารณประโยชน์ที่เป็นของหมู่บ้านแล้ว เกษตรกรในอุทยานยังได้เข้าร่วมในการปลูกป่าของอุทยานแห่งชาติทุกปี โดยเฉพาะวันแม่ อันเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้แก่หมู่บ้าน

ตารางที่ 11 การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่าง ๆ

โครงการ	จำนวน	ร้อยละ
โครงการพัฒนาหมู่บ้าน	52	94.5
โครงการป้องกันไฟป่า	54	98.2
โครงการบำรุงรักษาสาธารณประโยชน์	55	100

เกษตรกร 1 ครอบครัวสามารถตอบได้มากกว่า 1 อย่าง

1.9 การได้รับข้อมูลข่าวสาร

การได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้ด้านการเกษตรและด้านอื่น ๆ นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรในยุคปัจจุบันอย่างยิ่ง โดยพิจารณาแยกประเภทแหล่งข่าวสารที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ได้ติดตามข่าวสารจากเกษตรกร (เพื่อนบ้าน) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 96.4 เนื่องจากว่าเกษตรกรมีเวลาที่จะอยู่ใกล้ชิดกันมากที่สุด โดยเฉพาะการทำกิจกรรมร่วมกัน มีเวลาได้เห็นกัน พูดคุยกันเสมอ ซึ่งเป็นการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี รองลงมาคือการได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้ใหญ่บ้าน ข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่จะมาจากผู้ใหญ่บ้านเพื่อประกาศให้เกษตรกรรับทราบภายหลัง คิดเป็นร้อยละ 94.5 วิทยุ นับว่าเป็นแหล่งข่าวสารที่สำคัญสำหรับในพื้นที่ชนบทห่างไกล วิทยุมีราคาถูก เกษตรกรสามารถซื้อได้ง่ายและใช้ได้ในทุกสถานที่ ทุกเวลาโดยไม่มีขีดจำกัด เกษตรกรจึงนิยมฟังมาก คิดเป็นร้อยละ 89.1 โทรทัศน์ร้อยละ 81.8 โครงการหลวงร้อยละ 60.0 สำหรับกระดานข่าวและหนังสือพิมพ์เป็นแหล่งข่าวสารที่สามารถใช้ได้ดีที่สุด แต่เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องอ่านหนังสือไม่ออก จึงเป็นปัญหาสำหรับเกษตรกรที่ไม่ได้เรียนหนังสือ โดยเฉพาะเกษตรกรที่สูงอายุ อย่างไรก็ตามมีเกษตรกรที่รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์และบอร์ดข่าวร้อยละ 36.4 เท่ากัน (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 แหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกษตรกรได้รับ

ชนิดของข้อมูลข่าวสาร	จำนวนเกษตรกร	ร้อยละ	ลำดับที่
วิทยุ	49	89.1	3
โทรทัศน์	45	81.8	4
หนังสือพิมพ์	20	36.4	6
บอร์ดข่าว	20	36.4	6
เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง	33	60.0	5
ผู้ใหญ่บ้าน	52	94.5	2
เกษตรกร (เพื่อนบ้าน)	53	96.4	1

เกษตรกร 1 ครอบครัวสามารถตอบได้มากกว่า 1 อย่าง

1.10 อัตราการเกิด อัตราการตายและย้ายถิ่น

จากการวิเคราะห์เห็นว่าอัตราการเกิดในปี 2544 ของเกษตรกรที่สำรวจมี 2.85 ในขณะที่อัตราการตาย คิดเป็นร้อยละ 0.52 ในเรื่องของการอพยพเข้าและออกนั้น เกษตรกรไม่มีการอพยพเข้าหรือออกจากหมู่บ้าน ถ้าจะมีก็เป็นเพียงการเข้าออกโดยชั่วคราวเท่านั้น การที่ไม่มีการอพยพออกในปัจจุบันอาจเป็นเพราะว่า ความเป็นอยู่ของเกษตรกรในชนบทได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นในระดับหนึ่ง มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ระบบการผลิตมีความมั่นคง อีกประการหนึ่งนั้น การหางานในตัวเมืองยากขึ้นเพราะในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ชาวชนบทได้เข้าหางานทำในตัวเมืองเป็นจำนวนมาก ไม่มีงานที่มีความเหมาะสม เกี่ยวกับเรื่องของการเกิด การตาย การอพยพเข้าและอพยพออกนั้น มีความเกี่ยวข้องกับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรเป็นอย่างยิ่ง จำนวนประชากรที่ตายและมีการอพยพเข้าและออกมากส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีฐานะยากจนและปานกลาง

ตารางที่ 13 อัตราการเกิดและอัตราการตาย

ข้อความ	จำนวน	2544 (ร้อยละ)
อัตราการเกิด	2	2.85
อัตราการตาย	1	0.52

1.11 เพศ

เกษตรกรที่เป็นเพศชายมีจำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 49.1 และเกษตรกรที่เป็นหญิงมีจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 50.9 (ตารางที่ 14) จากการสำรวจพบว่า ใน 55 ครัวเรือนมีเพศชายทั้งหมดจำนวน 199 คน คิดเป็นร้อยละ 51.6 เพศหญิงมีจำนวน 187 คน หรือเท่ากับร้อยละ 48.4 (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 14 เพศของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	27	49.1
หญิง	28	50.9
รวม	55	100

ตารางที่ 15 เพศของประชากรทั่วไป

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	199	51.6
หญิง	187	48.4
รวม	386	100

1.12 อายุ

ตารางที่ 16 ช่วงอายุของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
18-27	25	45.5
28-37	12	21.8
38-47	11	20.0
48-57	6	10.9
อายุมากกว่า 57 ปี	1	1.8
รวม	55	100

อายุต่ำสุด 17 ปี มี 1 คน และ อายุสูงสุด 58 ปี มี 1 คน, อายุเฉลี่ย 32.07 ปี

ตารางที่ 17 อายุของประชากรในพื้นที่ศึกษา

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1-6	72	18.7
7-12	64	16.6
13-18	64	16.6
19-24	42	11.0
25-30	49	12.7
31-38	22	5.7
39-44	13	3.4
45-50	34	8.8
มากกว่า 50	25	6.5
รวม	386	100

เกษตรกรที่มีอายุมากที่สุด 75 ปี มี 1 คน

จากการวิเคราะห์ในตารางที่ 16 พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีอายุระหว่าง 18-27 ปี มากที่สุด คือ 25 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 รองลงมาอายุระหว่าง 28-37 ปี เป็นจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 21.8 และอายุระหว่าง 38-47 ปี กับอายุระหว่าง 48-57 มีจำนวน 11 คน และ 6 คน ตามลำดับ โดยคิดเป็นร้อยละ 20.0 กับร้อยละ 10.9

จากการสำรวจพบว่า จำนวนเด็กก่อนวัยเรียนมีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 18.7 รองลงมาเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาร้อยละ 16.6 เท่ากัน ส่วนวัยแรงงานและผู้สูงอายุมีน้อยตามลำดับ (ตารางที่ 17)

1.13 ระดับการศึกษาของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล

แม้ว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะสามารถอ่านหนังสือได้ก็ตาม แต่ก็ยังมีเกษตรกรจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการศึกษาในโรงเรียน หรือเรียนไม่จบระดับประถมศึกษา จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า เกษตรกรผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งไม่สามารถอ่านหนังสือได้ (Illiteracy) มีจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 43.6 ตามการสังเกตข้อมูลการศึกษาเห็นว่า เกษตรกรผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรจำนวนหนึ่งที่อยู่ในวัยเรียน แต่ไม่มีโอกาสได้เรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหญิง หรือผู้ปกครองที่มีฐานะยากจนและระดับการศึกษาต่ำ หรือไม่ได้รับการศึกษา เกษตรกรที่จบประถมศึกษามีจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 23.6 สูงกว่าประถมศึกษา และต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 11 คน และ 7 คน ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 20.0 กับ 12.7 (ตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 ระดับการศึกษาของเกษตรกร

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้เรียนหนังสือ	24	43.6
ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6	7	12.7
จบประถมปีที่ 6	13	23.6
สูงกว่าระดับประถมศึกษา	11	20.0
รวม	55	100

ระดับการศึกษาสูงสุดปริญญาโท 1 คน

ระดับการศึกษาของประชากรทั่วไปมีดังนี้ เด็กที่มีอายุก่อนชั้นวัยเรียนอนุบาล ซึ่งมีอายุระหว่าง 1-3 ปี (รวมทั้งเด็กอายุน้อยกว่า 1 ปี) 52 คน ส่วนเด็กก่อนวัยเรียนชั้นประถมศึกษา (ชั้นอนุบาล) ซึ่งมีอายุระหว่าง 4-6 ปี มีจำนวนทั้งหมด 35 คน ได้เข้าเรียนชั้นอนุบาลร้อยละ 48.6 เข้าชั้นประถม

ศึกษาร้อยละ 8.5 และเห็นได้ว่าผู้ปกครองเด็กยังไม่ได้ให้ความสำคัญต่อเด็กมากนัก ยังมีเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนชั้นอนุบาลร้อยละ 42.9 (ตารางที่ 19) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเดิมไม่พบการรายงานเกี่ยวกับการศึกษาในชั้นอนุบาล

ตารางที่ 19 จำนวนเด็กวัยเรียนชั้นอนุบาล

ชั้นเรียน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้เรียน	15	42.9
อนุบาล	17	48.6
ประถมศึกษา	3	8.5
รวม	35	100

เด็กในวัยเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีอายุระหว่าง 7-12 ปี แบ่งเป็นเพศชายมีจำนวนทั้งหมด 33 คน เรียนต่ำกว่าประถมปีที่ 6 (ป.6) ร้อยละ 75.8 มีผู้เรียนจบ ป. 6 และเรียนสูงกว่า ป.6 ร้อยละ 15.2 กับ 9.1 ตามลำดับ เพศหญิงมีจำนวนทั้งหมด 32 คน เรียนต่ำกว่าประถมปีที่ 6 (ป.6) ร้อยละ 81.3 มีผู้เรียนจบ ป. 6 และเรียนสูงกว่า ป.6 ร้อยละ 12.5 กับ 3.1 ตามลำดับ

ช่วงอายุระหว่าง 13-18 มีเพศชายที่เรียนสูงกว่า ป. 6 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.4 จบ ป.6 ร้อยละ 11.1 และเรียนต่ำกว่า ป.6 18.5 ในขณะที่เพศหญิงในวัยเดียวกัน มีผู้ที่เรียนสูงกว่า ป. 6 เพียงร้อยละ 48.6 และยังมีผู้ด้อยโอกาสร้อยละ 13.5 เกษตรกรที่อายุยิ่งสูงเท่าไรก็ยิ่งไม่รู้หนังสือมากขึ้นไปด้วย (ตารางที่ 20)

โรงเรียนประจำหมู่บ้านขุนกลางเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กชนบทได้เข้าศึกษาเล่าเรียน โรงเรียนแห่งนี้เริ่มก่อตั้งเมื่อปี 2525 สอนตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1-6 มาจนถึงปี 2541 ปัจจุบันเปิดสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทำให้นักเรียนจำนวนมากไม่จำเป็นต้องเดินทางไปเรียนไกล ภายในโรงเรียนยังมีสนามกีฬาสำหรับใช้เล่นกีฬาหลายประเภท เช่น วอลเลย์บอล ตะกร้อและฟุตบอล ทำให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่มีสนามเล่นกีฬาเพื่อผ่อนคลายความเครียดในตอนเย็น เนื่องจากการที่หมู่บ้านมีคมนาคมที่สะดวก ทำให้มีเด็กจำนวนหนึ่งที่พ่อแม่มีฐานะดีต้องเดินทางไปเรียนในอำเภอจอมทอง เหตุผลที่เด็กต้องเดินทางไปเรียนไกลก็เพราะว่า การเรียนการสอนในหมู่บ้านไม่มีประสิทธิภาพเป็นที่น่าพอใจ ชาวบ้านบอกว่านักเรียนที่เรียนในชั้นเดียวกันในหมู่บ้านและในอำเภอจอมทองหรือในเมืองอื่น ๆ มีความรู้แตกต่างกันมาก ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความจำเป็นส่งลูกหลานไปเรียนที่อื่น ซึ่งมีทั้งความเสี่ยงด้านอุบัติเหตุ ภัยสังคมและมีค่าใช้จ่ายที่สูงอีกด้วย

ตารางที่ 20 ระดับการศึกษาของประชากรตามเพศและช่วงอายุต่าง ๆ

ช่วงอายุ	เพศ	ไม่ได้เรียน		เรียนต่ำกว่า ป.6		จบ ป.6		เรียนสูงกว่า ป.6	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
7-12	ชาย	0	0	25	75.8	5	12.2	3	9.1
	หญิง	1	3.1	26	81.3	4	12.5	1	3.1
13-18	ชาย	0	0	5	18.5	3	11.1	19	70.4
	หญิง	5	13.5	3	8.1	11	29.7	18	48.6
19-24	ชาย	1	4.8	1	4.8	9	42.9	10	47.6
	หญิง	5	23.8	1	4.8	9	42.9	6	28.6
25-30	ชาย	1	3.6	2	7.2	13	46.4	12	42.9
	หญิง	7	35.0	5	25.0	6	30.0	2	10.0
มากกว่า 30	ชาย	29	61.7	9	19.1	6	12.8	3	6.4
	หญิง	44	93.6	1	2.1	2	4.3	0	0

ร้อยละ 93.6 ของเพศหญิงที่อายุมากกว่า 30 ขึ้นไปไม่สามารถอ่านหนังสือ ในขณะที่เพศชายมีร้อยละ 61.7

1.14 การประกอบอาชีพ รายได้ รายจ่าย การออมและหนี้สินของครัวเรือน

1.14.1 การประกอบอาชีพ

ตารางที่ 21 อาชีพของชาวเขา

อาชีพต่าง ๆ	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกร	50	90.9
รับจ้าง+อาชีพอื่น	25	45.5
ธุรกิจ+อาชีพอื่น	11	20

เกษตรกร 1 ครอบครัวยังสามารถตอบได้มากกว่า 1 อย่าง

ตามตารางข้างบนนี้เห็นได้ว่า นับตั้งแต่เริ่มมีการพัฒนาในพื้นที่ชนบทมากขึ้น ทำให้เกษตรกรในชนบทมีความหลากหลายด้านอาชีพมากขึ้น ในปัจจุบันมีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ตนเองและครอบครัวหลาย ๆ กิจกรรมไปพร้อม ๆ กัน อย่างไรก็ตามอาชีพหลัก ๆ ก็ยังเป็นอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 90.9 รองลงมาเป็นอาชีพรับจ้างร่วมกับอาชีพอื่นร้อยละ 45.5 และอาชีพด้านธุรกิจอื่น ๆ ร้อยละ 20.0 (ตารางที่ 21)

1.14.2 รายได้ของเกษตรกรในรอบปี

ในเรื่องรายได้ของเกษตรกรในรอบปีนั้น เป็นรายได้ที่ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่ายใด ๆ ของครัวเรือน รายได้ที่ได้รับได้จำแนกออกเป็น รายได้จากการทำการเกษตร ได้แก่ รายได้จากการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ผล พืชผัก พืชไร่ รายได้จากการรับจ้าง ได้แก่ การรับจ้างในภาคการเกษตรในหมู่บ้าน เช่น เตรียมดินเพาะปลูก ปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต นอกจากนี้ยังมีการรับจ้างนอกภาคการเกษตร ได้แก่ รับจ้างทั่วไปในระยะสั้น เช่น การก่อสร้าง การรับดูแลเลี้ยงปลาให้โครงการ และรายได้จากการค้าขาย เป็นการขายของชำ ของที่ระลึก ให้นักท่องเที่ยว

รายได้หลัก ๆ ของเกษตรกรส่วนใหญ่ได้จากการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกไม้ดอกพวกเบญจมาศ พืชผักพวกพริก กะหล่ำปลี หัวไชเท้าและไม้ผล ได้แก่ บ๊วย ท้อ ฯลฯ จากการสำรวจและจัดกลุ่มรายได้ของเกษตรกรพบว่า รายได้กลุ่มใหญ่อยู่ในช่วง 30,001-50,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 23.6 รองลงมาเป็นเกษตรกรที่มีรายได้ในช่วง 80,001-100,000 บาทต่อปี และมากกว่า 100,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 20.0 เท่ากัน และกลุ่มสุดท้ายเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้ในช่วง 10,000-30,000 บาทต่อปี และ 60,001- 80,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 18.2 เท่ากันเช่นกัน (ตารางที่ 22) มีรายได้โดยเฉลี่ย 97,781.82 บาทต่อรายต่อปี

ตารางที่ 22 รายได้ของเกษตรกร

ช่วงรายได้ (บาทต่อปี)	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
10,000-30,000	10	18.2
30,001-50,000	13	23.6
50,000-80,000	10	18.2
80,001-100,000	11	20.0
มากกว่า 100,000	11	20.0
รวม	55	100

รายได้ต่ำสุด 10,000 บาทต่อปี มี 3 คน, รายได้สูงสุด 800,000 บาทต่อปี มี 1 คนและ

รายได้เฉลี่ย 97,781.82 บาท

1.14.3 รายจ่ายของเกษตรกรในรอบปี

ในปัจจุบันระบบการผลิตของเกษตรกรชาวเขามีกการเปลี่ยนแปลงมาก จากการผลิตฝิ่น ข้าว ข้าวโพดและพืชผักเพื่อบริโภคโดยการทำไร่เลื่อนลอยในเมื่อก่อน ได้กลายมาเป็นการปลูกไม้ดอก พืชผัก และไม้ผลที่เป็นอาชีพหลักในการขายผลผลิตเพื่อเป็นรายได้ ซึ่งจะต้องนำส่วนหนึ่งของรายได้

หรือทั้งหมดของรายได้ไปใช้จ่ายปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อความต้องการของครอบครัว ได้แก่ ซื้ออาหาร (ข้าวและ เนื้อสัตว์) เสื้อผ้า ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ และเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น แต่เนื่องจากการใช้จ่ายของเกษตรกรมิได้ทำบัญชีรายรับ รายจ่ายเหมือนธุรกิจอื่น ๆ จึงเป็นการยากที่จะศึกษารายจ่ายของเกษตรกรในด้านต่าง ๆ ได้อย่างละเอียดและถูกต้อง ดังนั้นการศึกษารายจ่ายในครั้งนี้ได้เน้นในเรื่องของความคิดเห็นเกี่ยวกับรายรับมีความเพียงพอหรือไม่ ต่อการใช้จ่ายด้านต่าง ๆ ในรอบปีเท่านั้น อย่างไรก็ตามเกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ค่าใช้จ่ายที่จะต้องจ่ายเป็นประจำและเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ค่าอาหาร เพราะปัจจุบันเกษตรกรไม่ได้ผลิตข้าวและเลี้ยงสัตว์เหมือนในอดีต จึงต้องพึ่งพาสัตว์เป็นหลักในการซื้อและจัดหาอาหาร จากการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรร้อยละ 60.0 มีรายได้ที่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในรอบปี และมีเกษตรกรร้อยละ 40.0 ที่มีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในรอบปี (ตารางที่ 23)

ตารางที่ 23 สภาวะการใช้จ่ายของเกษตรกร

การใช้จ่าย	จำนวนเกษตรกร (ราย)	ร้อยละ
เพียงพอ	33	60.0
ไม่เพียงพอ	22	40.0
รวม	55	100

1.14.4 การออม

ในด้านการออมนั้น ตามปกติในสมัยก่อน ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ มักจะเก็บเงินสดที่หาได้ไว้กับครอบครัว แต่เนื่องจากการพัฒนามากขึ้นทำให้เกษตรกรมีความเข้าใจดีและมีรายได้สูงขึ้น จึงสามารถจูงใจให้เกษตรกรชาวเขานำเงินที่หาได้ไปฝากประหยัดมากขึ้น เกษตรกรมีการออมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เก็บเงินสดไว้ ฝากธนาคาร ซื้อหุ้นสหกรณ์ ให้เพื่อนบ้านยืมและอื่น ๆ สำหรับข้อมูลเดิมไม่พบว่ามีการศึกษาด้านการออมของเกษตรกร แต่จากการสังเกตและสัมภาษณ์เกษตรกรส่วนใหญ่จะนำเงินไปฝากในรูปแบบฝากธนาคาร นอกจากมีดอกเบี่ยแล้วยังมีความปลอดภัยด้วย เกษตรกรที่มีรายได้ค่อนข้างดีจะทำการเปิดบัญชีเงินฝากกับธนาคาร โดยเฉพาะเกษตรกรรายที่เข้าร่วมกับโครงการหลวง จากการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรออมเงินในรูปแบบฝากธนาคารมากที่สุด คือ ร้อยละ 45.5 รองลงมาเป็นการเก็บเงินสดไว้ใช้เองร้อยละ 25.5 และการออมในรูปแบบซื้อหุ้นสหกรณ์และให้เพื่อนบ้านกู้ยืมคิดเป็นร้อยละ 10.9 กับ 5.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 จำนวนเกษตรกรที่มีการออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ

รูปแบบการออมทรัพย์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เก็บเงินสดไว้	14	25.5
ฝากธนาคาร	25	45.5
ซื้อหุ้นสหกรณ์/กลุ่มออมทรัพย์	6	10.9
ให้เพื่อนบ้านกู้ยืม	3	5.5

1.14.5 การกู้ยืมและภาวะหนี้สิน

วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเงินของเกษตรกรแบ่งออกเป็น 5 หมวดคือ การเตรียมพื้นที่ ค่าจ้างแรงงาน ซื้อพันธุ์พืช ค่าโรงเรียนเพาะปลูกและอื่น ๆ แหล่งกู้ยืมเงินทุนของเกษตรกรที่สำคัญมาจากหลายแหล่งด้วยกัน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) พ่อค้า (นายทุน) โปสต์ (กลุ่มนั้บถึศาสนา christ) และบางรายกู้ยืมจากเพื่อนเกษตรกรด้วยกัน

เนื่องจากการผลิตมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า มีความจำเป็นต้องผลิตให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพตามความต้องการของลูกค้า ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องลงทุนซื้อปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น พันธุ์พืช ค่าปุ๋ย สารเคมี วัสดุก่อสร้างโรงเรียนสำหรับการทำฟาร์ม นอกจากการกู้เงินลงทุนซื้อปัจจัยการผลิตแล้ว เกษตรกรบางรายยังได้กู้ยืมเงินเพื่อซื้อรถยนต์เพื่อขนส่งสินค้าเพื่อให้มีความรวดเร็วและลงทุนค้าขายของชำ จากการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรกู้ยืมเงินร้อยละ 60.0 และมีเกษตรกรที่ไม่ได้ยืมเงินเพียงร้อยละ 40.0 เท่านั้น (ตารางที่ 25) เงินทุนที่เกษตรกรกู้ยืมนั้นได้ใช้จ่ายไปในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เตรียมพื้นที่เพาะปลูก ซื้อพันธุ์พืช ลงทุนด้านการก่อสร้างโรงเรียนและอื่น ๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น ไม่มีเกษตรกรรายใดที่กู้ยืมเงินเพื่อสร้างบ้านเรือน ขุดบ่อน้ำและค้าขายผิดกฎหมายแต่อย่างใด

เมื่อมีการกู้ยืมเงินทุนเพื่อทำการค้า แต่การดำเนินการผลิตไม่ไ้จะก่อให้เกิดกำไรเสมอไป เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า การผลิตทางการเกษตรมีความเสี่ยงในหลายด้านที่จะก่อให้เกิดการขาดทุนได้ เช่น ผลผลิตตกต่ำ ราคาไม่ดี ไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิตและอื่น ๆ อันเป็นสาเหตุนำไปสู่ภาวะการเป็นหนี้สิน หนี้สินของเกษตรกรบางรายก็เป็นเงินสด แต่บางรายก็เป็นหนี้ในรูปแบบของวัสดุอุปกรณ์ สารเคมี เป็นต้น จากการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรที่มีหนี้สินร้อยละ 52.7 และเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินร้อยละ 47.3 (ตารางที่ 26)

จำนวนและปริมาณหนี้สินของเกษตรกรขึ้นอยู่กับขนาดของระดับการผลิต และจำนวนเงินที่ได้กู้ยืมเพื่อการลงทุน จากการสำรวจพบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สินมีร้อยละ 52.7 กลุ่มเกษตรกรที่มีหนี้สินมากอยู่ระหว่าง 6,000-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 21.8 รองลงมาเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีหนี้

สินมากกว่า 10,000 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 16.4 และกลุ่มเกษตรกรที่มีหนี้สินน้อยอยู่ระหว่าง 1,000-5,000 บาท (ตารางที่ 27) เกษตรกรมีหนี้สินโดยเฉลี่ย 9,890.91 บาทต่อครัว ตารางที่ 25 จำนวนเกษตรกรที่กู้ยืมเงินเพื่อการลงทุน

สถานะการกู้ยืม	จำนวนเกษตรกร (ราย)	ร้อยละ
กู้ยืม	33	60.0
ไม่กู้ยืม	22	40.0
รวม	55	100

ตารางที่ 26 จำนวนเกษตรกรที่มีหนี้สิน

สถานะหนี้สิน	จำนวนเกษตรกร (ราย)	ร้อยละ
มีหนี้สิน	29	52.7
ไม่มีหนี้สิน	26	47.3
รวม	55	100

ตารางที่ 27 จำนวนหนี้สินของเกษตรกร

ขนาดของหนี้สิน (บาท)	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่มีหนี้สิน	29	52.7
1,000-5,000	5	9.1
6,000-10,000	12	21.8
มากกว่า 10,000	9	16.4
รวม	55	100

มีหนี้สินน้อยที่สุด 1,000 บาท จำนวน 1 ครัวเรือน, มีหนี้สินมากที่สุด 100,000 บาท จำนวน 2 ครัวเรือน, หนี้สินโดยเฉลี่ย 9890.91 บาทต่อครัวเรือน

1.15 ขนาดและลักษณะการถือครองที่ดิน

ดินเป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตรที่มีความสำคัญประการหนึ่ง ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรแล้วก็จำเป็นต้องกล่าวถึงการถือครองที่ดินอยู่ด้วย พื้นที่ถือครองสำหรับทำกินของเกษตรกรนั้น ได้มีการจำกัดการขยายพื้นที่ เนื่องจากเกษตรกรตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติคอกยอินทนนท์ พื้นที่ทำกินของเกษตรกรที่มีอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นพื้นที่มรดกตกทอดจากพ่อแม่ ดังนั้นเกษตรกรที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ ไม่สามารถจับจองหรือขยายพื้นที่ทำกินใหม่ได้แต่อย่างใด การสำรวจพบว่า เกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่ทำกินระหว่าง 6.1 - 10.0 ไร่ มีจำนวน 14

ราย คิดเป็นร้อยละ 25.4 รองลงมาเป็นพื้นที่ที่มีขนาดระหว่าง 1.1 - 4.0 ไร่ มีจำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 22.0 และขนาดเป็นพื้นที่ที่มีระหว่าง 4.1 - 6 ไร่ มีจำนวน 11 ราย และมากกว่า 10 ไร่ มีจำนวน 4 รายตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 20.0 กับ 7.2 อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรจำนวน 3 รายที่ไม่มีพื้นที่ทำกิน คิดเป็นร้อยละ 5.5 (ตารางที่ 28) เกษตรกรมีพื้นที่โดยเฉลี่ย 7.1955 ไร่ ต่อครัวเรือน

ตามปกติการศึกษาการถือครองที่ดินของเกษตรกรจะต้องประกอบไปด้วย การศึกษาถึงลักษณะของการถือครองที่ดินที่ว่าด้วยเรื่องของกรรมสิทธิ์บนที่ดินของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ถือครองที่ดินสำหรับทำกินและที่อยู่อาศัยของเกษตรกรนั้น ไม่ได้รับเอกสารสิทธิใด ๆ ทั้งสิ้น แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ตกทอดมาแต่บรรพบุรุษ และเกษตรกรได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนการประกาศเขตอนุรักษ์ป่าสงวนแห่งชาติก็ตาม หมายความว่าเกษตรกรเพียงแต่ยึดพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยไปเป็นชั่วคราวเท่านั้น หากเกษตรกรรายใดปล่อยให้พื้นที่ของตนว่างเปล่าหรือไม่ได้จัดการใด ๆ แต่ 1-2 ปี พื้นที่ของเกษตรกรก็จะถูกยึดให้เป็นพื้นที่ป่าสงวนต่อไป อย่างไรก็ตามการสำรวจพบว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง 50 ราย คิดเป็นร้อยละ 90.9 และเกษตรกรที่ได้รับพื้นที่ทำกินจากเกษตรกรรายอื่น โดยให้เช่า 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.8 และให้ทำโดยไม่เก็บค่าใด ๆ 1 ราย ร้อยละ 1.8 เช่นกัน (ตารางที่ 39)

เกษตรกรตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติคอกยอินทนนท์ พื้นที่ทำกินของเกษตรกรที่มีอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นพื้นที่มรดกตกทอดจากพ่อแม่มานาน พื้นที่ทำกินที่มีความเหมาะสมไม่เพียงพอ ขนาดของพื้นที่ต่อครอบครัวมีแนวโน้มที่จะลดลง เนื่องจากจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมีการแต่งงาน จึงต้องแบ่งพื้นที่ทำกินให้ลูกหลาน จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรมีขนาดพื้นที่ทำกินโดยเฉลี่ย 7.1955 ไร่ ต่อครอบครัว จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองเพิ่มขึ้น (ไม่ได้เช่าที่ทำกิน) ร้อยละ 90.9 โดยการซื้อพื้นที่ของเกษตรกรรายที่มีพื้นที่มาก เพราะการปลูกไม้ดอกไม้ใช้พื้นที่มากนัก เกษตรกรที่เช่าพื้นที่ทำกินจากเกษตรกรรายอื่นมีจำนวนลดลงหรือเพียงร้อยละ 1.8 และให้ทำโดยไม่เก็บค่าใด ๆ (ให้ทำฟรี) ร้อยละ 1.8 อย่างไรก็ตามเกษตรกรได้รับพื้นที่ทำกินจากหลายทางด้วยกัน เช่น เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ จากการซื้อมา จ้างจอง (เป็นการจ้างจองมานานแล้ว) และยังมีบางส่วนที่ได้มาจากทั้งมรดกตกทอดและซื้อ จากการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรที่ได้พื้นที่จากมรดกมากที่สุดคือ 33 ราย คิดเป็นร้อยละ 60.0 ได้จากการซื้อและจ้างจองร่วมกันจำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.7 และได้จากการซื้อจำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.9 (ตารางที่ 30)

ตารางที่ 28 ขนาดพื้นที่ถือครองของเกษตรกร

ขนาดพื้นที่ถือครอง (ไร่)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่มีพื้นที่ทำกิน	3	5.5
0.5-1.0	8	14.5
1.1-4.0	12	22.0
4.1-6.0	11	20.0
6.1-10	14	25.4
มากกว่า 10.1	7	12.6
รวม	55	100

เกษตรกรที่มีพื้นที่มากที่สุด 40 ไร่ มี 2 ราย, พื้นที่โดยเฉลี่ย 7.1955 ไร่ต่อครัวเรือน

ตารางที่ 29 จำนวนเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองไม่มีเอกสารสิทธิ์ ปี 2544

ลักษณะการถือครอง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มีพื้นที่เป็นของตนเอง	50	90.9
ไม่มีพื้นที่เป็นของตนเอง	3	5.5
คนอื่นให้เช่า	1	1.8
คนอื่นให้ทำโดยไม่เก็บค่าใด ๆ	1	1.8
รวม	55	100

ตารางที่ 30 การได้มาของพื้นที่การเกษตร

ลักษณะของการได้มา	จำนวน	ร้อยละ
มรดก	33	60.0
ซื้อ	6	10.9
จับจอง	5	9.1
มรดก+ซื้อ	7	12.7
ไม่มีที่ดินการเกษตร	4	7.3
รวม	55	100

1.16 ระบบการผลิตพืชและการจัดการ

จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรที่ทำการปลูกพืชหลายชนิด (plenty of crops) มีจำนวน 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 47.3 รองลงมาเป็นเกษตรกรที่ปลูกไม้ดอกเพียงอย่างเดียว มีจำนวน 15 ราย คิดเป็น

ร้อยละ 27.3 การปลูกแบบผสมผสานมีจำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.9 และเกษตรกรที่ปลูกไม้ผลจำนวน 3 ราย และพืชผักมีจำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.5 กับ 3.6 ตามลำดับ (ตารางที่ 31)

ในเรื่องของการปลูกพืชหมุนเวียนนั้น จากการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรเพียง 3 รายที่มีการปลูกพืชหมุนเวียน คิดเป็นร้อยละ 5.5 ส่วนเกษตรกร 48 ราย มีการใช้ที่ดินตลอดทั้งปี (ตารางที่ 32)

ตารางที่ 31 ระบบการปลูกพืชของเกษตรกร

ระบบการปลูกพืช	จำนวน	ร้อยละ
ปลูกพืชหลายชนิดหลายชนิดในพื้นที่	26	47.3
ปลูกไม้ดอก	15	27.3
ปลูกพืชผสมผสานในพื้นที่เดียวกัน	6	10.9
ปลูกไม้ผล	3	5.5
ปลูกพืชผัก	2	3.6
รวม	55	94.5

มี 3 รายไม่มีอาชีพเกษตรกรรวม (ร้อยละ 5.5)

ตารางที่ 32 จำนวนเกษตรกรที่ปลูกพืชหมุนเวียน(crop rotation)

การปลูกพืช	จำนวน	ร้อยละ
ปลูกพืชหมุนเวียน (crop rotation)	3	5.5
ไม่ปลูกพืชหมุนเวียน(non-crop rotation)	48	94.1
ไม่ได้จัดการพื้นที่	4	7.3
รวม	55	100

ตารางที่ 33 จำนวนเกษตรกรที่มีการหมุนเวียนที่ดินเพาะปลูก

ระบบการเพาะปลูก	จำนวน	ร้อยละ
มีการหมุนเวียนที่ดิน(land rotation)	7	13.5
ไม่มีการหมุนเวียนที่ดิน(non-land rotation)	45	81.8
ไม่มีการจัดการที่ดิน	3	5.5
รวม	55	100

ช่วงเวลาพักดิน 1-3 ปี

การหมุนเวียนที่ดินเพาะปลูก (land rotation) การหมุนเวียนที่ดินเพาะปลูก เพื่อปรับปรุงดิน โดยธรรมชาติ จากการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรจำนวน 45 รายทำการเพาะปลูกพืชในแปลงทุก ๆ ปี โดยไม่มีการหมุนเวียนที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 81.8 มีเกษตรกรจำนวนเพียง 7 รายที่มีการหมุนเวียนที่ดินเพาะปลูก คิดเป็นร้อยละ 13.5 และมีเกษตรกรที่ไม่ได้จัดการเพาะปลูกเป็นระบบจำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.5 (ตารางที่ 33)

1.17 น้ำเพื่อการเกษตร

พื้นที่การเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ที่มีน้ำเพียงพอต่อการผลิต โดยเฉพาะการปลูกไม้ดอกไม้ประดับและพืชผักมีความจำเป็นต้องใช้น้ำมาก ตลอดช่วงเวลาปลูกจนถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต เนื่องจากการผลิตไม้ดอกและพืชผักเป็นกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้ตลอดทั้งปี จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรที่มีน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตรกรรมมี 47 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.4 อย่างไรก็ตามมีเกษตรกรจำนวน 5 รายที่ไม่มีน้ำใช้ในการผลิตเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 9.1 (ตารางที่ 34) เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำ เกษตรกรทำการปลูกไม้ผลแทน ซึ่งมีความต้องการน้ำน้อยกว่าพืชชนิดอื่น ๆ ในเรื่องของกรใช้น้ำหลายปีที่ผ่านมาที่มีการดำเนินการปลูกไม้ดอก และพืชผักมีความต้องการปริมาณน้ำเพิ่มมากขึ้น ในเรื่องของกรดำเนินการผลิตการเกษตรไม่เพียงแต่มีการใช้น้ำในปริมาณที่มากเท่านั้น แต่เพื่อให้การผลิตได้รับผลดี มีคุณภาพตามความต้องการของลูกค้า นั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการ โดยการใช้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น การใส่ปุ๋ยเพื่อเร่งให้ต้นพืชเจริญเติบโต การพ่นสารเคมีเพื่อป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืช เป็นต้น ซึ่งเป็นสาเหตุให้แก่การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ราบ และทั้งยังเกิดผลกระทบต่อสภาวะสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติอีกด้วย อันเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งระหว่างfarmersบ้านขุนกลางและชาวเมืองพื้นที่ราบในช่วงหลายปีที่ผ่านมา

ตารางที่ 34 จำนวนเกษตรกรที่มีน้ำใช้และไม่มีน้ำใช้ทำการเกษตร ปี 2544

ลักษณะของพื้นที่แปลง	จำนวน	ร้อยละ
มีน้ำ	47	85.4
ไม่มีน้ำ	5	9.1
ไม่มีกิจกรรมการเกษตร	3	5.5
รวม	55	100

1.18 การเข้าร่วมในโครงการของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงนับว่าเป็นโครงการพัฒนาชาวเขาที่มีบทบาทสูงมาก ๆ ในประเทศไทย เป็นศูนย์พัฒนาที่มีการส่งเสริมครบวงจร โดยเฉพาะการส่งเสริมและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกรชาวเขา ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ และสร้างอาชีพที่มั่นคงในชนบท ดังนั้นจึงเป็นแหล่งจูงใจให้เกษตรกรชาวเขาเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก การเข้าร่วมโครงการเป็นการเข้าร่วมโดยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ จากการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 54.5 และเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 45.5 (ตารางที่ 35) เกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวส่วนใหญ่จะหาตลาดเอง ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายใหญ่ ผลิตเพื่อส่งให้พ่อค้าในกรุงเทพฯ และตัวเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้น และอีกส่วนหนึ่งเป็นเกษตรกรที่ไม่มีพื้นที่เหมาะสมจึงไม่สามารถตอบสนองได้ตามเงื่อนไขของโครงการหลวง พื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการไม่มีการจำกัดขนาดแต่อย่างไร เกษตรกรที่มีพื้นที่เข้าร่วมโครงการมากที่สุดคือ จำนวน 1 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 29.1 (ตารางที่ 36)

ตารางที่ 35 จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	จำนวนเกษตรกร (ราย)	ร้อยละ
เข้าร่วม	30	54.5
ไม่เข้าร่วม	25	45.5
รวม	55	100

ตารางที่ 36 จำนวนพื้นที่เข้าร่วมโครงการ

จำนวนพื้นที่ (ไร่)	จำนวนเกษตรกร (ราย)	ร้อยละ
ไม่เข้าร่วมโครงการ	25	45.5
0.5	3	5.5
1.0	16	29.0
มากกว่า 1.0	11	20.0
รวม	55	100

เกษตรกรที่มีพื้นที่มากที่สุด 10 ไร่ ผู้ที่มีพื้นที่จำนวนมากเข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นพืชพวกไม้ผล

1.19 การฝึกอบรมด้านการเกษตรและอาชีพต่าง ๆ

การฝึกอบรมความรู้ให้แก่เกษตรกรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เป็นการเพิ่มความรู้ความสามารถด้านการผลิตให้ได้มาตรฐานความต้องการของตลาด จึงมีความจำเป็นที่เกษตรกรควรได้รับการฝึกอบรมความรู้ด้านการผลิตและการบริหารจัดการฟาร์ม เพื่อผลิตสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพ ให้ตอบสนองได้ตามความต้องการของตลาด นอกจากการฝึกอบรมความรู้ความสามารถด้านการเกษตรให้แก่เกษตรกรแล้ว เกษตรกรบางรายยังได้ฝึกอบรมด้านการประกอบอาชีพอื่น ๆ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองในการดำรงชีพ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา (ไม่ได้กำหนดจำนวนปี) มีเกษตรกรจำนวนมากได้รับการฝึกอบรมทั้งจากโครงการหลวงและภายนอก จากการสำรวจพบว่า จำนวนเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีผู้ที่ไม่เคยได้ฝึกอบรมด้านการเกษตรและอาชีพต่าง ๆ ร้อยละ 56.4 (ตารางที่ 37) ในช่วงที่ผ่านมากลุ่มเกษตรกรที่ได้เข้าฝึกอบรม 1-2 ครั้งมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.3 รองลงมาเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ได้เข้าฝึกอบรมมากกว่า 2 ครั้งขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 16.3 (ตารางที่ 38)

ตารางที่ 37 จำนวนเกษตรกรที่ได้ฝึกอบรม

สถานการณ์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ได้เข้าฝึกอบรม	30	54.6
ไม่ได้เข้าฝึกอบรม	25	45.5
รวม	55	100

ตารางที่ 38 อัตราการเข้าฝึกอบรมของเกษตรกร

จำนวนครั้ง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ได้เข้าฝึกอบรม	31	56.4
1-2	15	27.3
มากกว่า 2	9	16.3
รวม	55	100

ผู้ที่ได้ฝึกอบรมมากที่สุด 12 ครั้ง จำนวน 1 คน, มีผู้เข้าอบรมโดยเฉลี่ย 1.33 ครั้ง, SD = 2.33

1.20 ความต้องการความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงเป็นแหล่งความรู้ด้านการส่งเสริม และพัฒนาอาชีพให้แก่เกษตรกรที่สำคัญ นอกจากการส่งเสริมด้านความรู้และการพัฒนาอาชีพแล้ว ยังเป็นแหล่งสนับสนุนปัจจัยการผลิต (วัสดุอุปกรณ์) และเป็นตลาดที่สำคัญอีกด้วย สำหรับด้านการเกษตรนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความต้องการให้มีการสนับสนุนพันธุ์พืชใหม่ พันธุ์ดีมีคุณภาพ มีความต้านทานต่อโรคและแมลงสูง

โดยเฉพาะการผลิตไม้ดอกและพืชผักมักมีปัญหาเรื่องโรคและแมลงมาตลอด ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิต เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของคนในชนบทได้มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมืองมากขึ้น มีการค้าขาย การก่อสร้าง การแปรรูปผลผลิตและอื่น ๆ ดังนั้นเกษตรกรส่วนหนึ่งจึงต้องการให้มีการสนับสนุนการประกอบอาชีพด้านการขายปลีก การทำขนมเพื่อขายในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียง จากการสำรวจพบว่าเกษตรกรมีความชำนาญในการประกอบอาชีพพอสมควร มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 10.9 เท่านั้นที่มีความจำเป็นให้ช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพ (ตารางที่ 39) เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความประสงค์ที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรต่อไป

ตารางที่ 39 จำนวนเกษตรกรที่มีความต้องการช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพ ปี 2544

ความต้องการประกอบอาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต้องการช่วยเหลือ	6	10.9
ไม่ต้องการช่วยเหลือ	49	89.1
รวม	55	100

1.21 การตลาด

ตลาดมีความสำคัญต่อการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรในชนบทอย่างมาก เป็นปัจจัยตัดสินชะตากรรมของระบบการผลิตทั้งระบบ โดยเฉพาะในชนบทห่างไกลยังมีความต้องการตลาดเพื่อรองรับซื้อสินค้าเกษตร หากไม่มีตลาดอาจทำให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตได้ อย่างไรก็ตามตลาดที่รองรับซื้อสินค้าเกษตรของเกษตรกรในหมู่บ้านได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง พ่อค้าคนกลาง นักท่องเที่ยว และเกษตรกรบางรายส่งไปขายตลาดในเมืองใหญ่ เช่น เชียงใหม่ กรุงเทพฯ เป็นต้น จากการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรที่ขายผลผลิตให้พ่อค้าคนกลางมากที่สุดเป็นอันดับแรก คิดเป็นร้อยละ 94.5 รองลงมาได้แก่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงร้อยละ 56.4 ส่วนผลผลิตที่ขายให้นักท่องเที่ยวและนำไปขายในเมืองคิดเป็นร้อยละ 9.1 กับ 5.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 40) นอกจากนี้เห็นได้ว่าเกษตรกรที่ขายผลผลิตให้ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงนั้นยังสามารถขายผลผลิตส่วนหนึ่งให้พ่อค้าคนกลางด้วย (ตารางที่ 41) มีแนวโน้มว่า ในอนาคตเกษตรกรรายใหญ่ต้องการหาตลาดที่ได้ราคาดี สามารถซื้อผลผลิตจำนวนมากด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการหาตลาดเองของเกษตรกรบางครั้งก็มีความเสี่ยงด้านการจ่ายเงิน มีเกษตรกรรายหนึ่งบอกว่าตนเองเคยถูกพ่อค้าคนกลางที่กรุงเทพฯ ดัมเป็นจำนวนเงิน 70,000 บาทมาแล้ว

ตารางที่ 40 แหล่งตลาดรับซื้อผลผลิต

แหล่งตลาด	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง	52	94.5
พ่อค้าคนกลาง	31	56.4
ในเมือง	5	9.1
นักท่องเที่ยวและอื่น ๆ	3	5.5

เกษตรกร 1 ครอบครัวมีแหล่งตลาดรับซื้อมากกว่า 1 แหล่ง

ตารางที่ 41 จำนวนเกษตรกรที่จำหน่ายผลผลิตให้ทั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงและพ่อค้าคนกลาง

ตลาดจำหน่าย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ใช่	31	56.4
ไม่ใช่	24	43.6
รวม	55	100

1.22 ความคิดเห็นและทัศนคติของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการเกษตรของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

การแสดงความคิดเห็นและทัศนคติของเกษตรกรต่อการส่งเสริมและพัฒนาของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง อาจเป็นการช่วยในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้มีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น การส่งเสริมและพัฒนาของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่ผ่านมา ได้ผลักดันให้ความเป็นอยู่ของเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น อาทิ เช่น สามารถปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ทดแทนผืนทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มและมีความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น เกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นเห็นว่า แม้เกษตรกรจะไม่ได้ผลิตพืชหลายชนิดเหมือนในอดีต แต่ก็มีเงินจากการขายผลผลิตไม้ดอก ไม้ผลและพืชผัก ซึ่งสามารถนำเงินดังกล่าวไปซื้ออาหารและสิ่งจำเป็นสำหรับใช้สอยในครอบครัว ซึ่งตรงกับการสำรวจจำนวนเกษตรกรที่ให้ข้อมูลที่ร้อยละ 92.7 ให้ความเห็นว่า การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทำให้ความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวดีขึ้น มีเพียงเกษตรกรร้อยละ 5.5 และ 1.8 ที่ให้ความเห็นว่า ไม่แน่ใจ กับไม่เห็นด้วยตามลำดับ (ตารางที่ 42) ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าการส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์ ได้รับความสำเร็จในระดับหนึ่ง

การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ได้มีการสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกรในรูปแบบของพันธุ์พืช ปุ๋ย สารเคมี วัสดุก่อสร้างโรงเรือน และอื่น ๆ

เกษตรกรร้อยละ 76.4 เห็นว่าไม่มีหนี้สินเพิ่มขึ้น ในขณะที่ร้อยละ 18.2 มีความเห็นว่าไม่แน่ใจเพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยสิ่งแวดล้อมและกระบวนการดำเนินการผลิตของเกษตรกร มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 5.5 ที่เห็นว่าการส่งเสริมและพัฒนาของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทำให้ไม่มีหนี้สินเพิ่มขึ้น

เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่ผ่านมามีความเหมาะสมดีแล้ว คิดเป็นร้อยละ 87.3 และมีเกษตรกรที่แสดงความคิดเห็นว่าไม่แน่ใจและไม่เห็นด้วยเพียง 7.3 กับ 5.5 ตามลำดับ สำหรับเกษตรกรเหล่านี้แสดงความคิดเห็นที่ไม่แน่ใจและไม่เห็นด้วยนี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการกับศูนย์พัฒนาโครงการหลวง สิ่งที่เกษตรกรมีความเห็นในทางบวกก็เพราะเห็นว่า ภายหลังที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมด้านต่าง ๆ จากโครงการหลวง ทำให้เกษตรกรดำรงชีวิตเป็นหลักแหล่ง มีระบบเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ค่อนข้างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต การบริการด้านวิชาการ การตลาดตลอดจนสวัสดิการสังคม และอื่น ๆ

ตารางที่ 42 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการเกษตรของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

ข้อความ	เห็นด้วย (ร้อยละ)	ไม่แน่ใจ (ร้อยละ)	ไม่เห็นด้วย (ร้อยละ)	รวม
1. การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทำให้ความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวดีขึ้นหรือไม่	92.7	5.5	1.8	100
2. การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทำให้ไม่มีหนี้สินเพิ่มขึ้น	76.4	18.2	5.5	100
3. การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงเหมาะสมดีแล้ว	87.3	7.3	5.5	100
4. ราคาผลผลิตที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงกำหนดให้เหมาะสมดีแล้ว	83.6	0	16.4	100
5. เงินขายผลผลิตที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงให้เหมาะสมดีแล้วมีความรวดเร็วดีแล้ว	54.5	23.6	21.8	100

ในเรื่องของราคาผลผลิตนั้น จากการสำรวจพบว่า จำนวนเกษตรกรที่ให้ข้อมูลร้อยละ 83.6 ให้ความคิดเห็นว่าราคาขายผลผลิตให้ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ซึ่งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงเป็นผู้กำหนดขึ้นนั้นมีความเหมาะสมดีแล้ว เพราะราคาที่กำหนดให้นี้ก็จะเป็นราคาเท่าเทียมกับราคาในตลาดทั่วไป การขายผลผลิตให้โครงการหลวงมีข้อได้เปรียบอย่างหนึ่ง คือ ผลผลิตที่ไม่ได้ตามเกรด (grade) มาตรฐานก็ยังสามารถขายได้ (ตามราคาของเกรดนั้น ๆ) อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรร้อยละ 16.4 เห็น

ว่า เกณฑ์การคัดเกรดของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงค่อนข้างสูง แต่ระบบการผลิตของเกษตรกรยังเป็นระบบผสมผสาน ผลผลิตการเกษตรที่ได้จึงไม่ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน ขายได้ในราคาค่อนข้างต่ำ ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการผลิตที่ได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่ต้องการ เพื่อยกระดับรายได้ของเกษตรกรให้สูงขึ้น ซึ่งจะเป็นการลดระดับของหนี้สินลงได้ในระดับหนึ่ง

การซื้อขายผลผลิตเกษตรของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง เป็นการจัดซื้อในพื้นที่ของเกษตรกรทุกรายที่เข้าร่วมโครงการ โดยโครงการหลวงจะทำการขนส่งผลผลิตออกไปขาย หรือแปรรูปตามกระบวนการต่าง ๆ หลังจากนั้นจึงโอนเงินเข้าบัญชีเกษตรกร จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรร้อยละ 54.5 เห็นว่าปัจจุบันทางศูนย์พัฒนาโครงการหลวงได้จัดการ โอนเงินเข้าบัญชีให้เกษตรกรได้รวดเร็วเหมาะสมแล้ว อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรร้อยละ 21.8 ให้ความเห็นว่าระบบเงินบัญชีถึงจะมีความรวดเร็วก็ตามแต่ก็ทำให้เกษตรกรเสียเวลาได้เช่นกัน

ในเรื่องของคำถามที่ถามว่า ท่านมีความพอใจต่อการช่วยเหลือของโครงการหลวงในระดับใด เกษตรกรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า มีความพอใจปานกลางต่อการส่งเสริมและช่วยเหลือของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงมากเป็นอันดับแรก คิดเป็นร้อยละ 80.0 รองลงมาเป็นกลุ่มเกษตรกรที่เห็นว่าพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 16.4 และไม่พอใจร้อยละ 3.6 (ตารางที่ 43) โดยรวมแล้วเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการส่งเสริมและช่วยเหลือของโครงการหลวง เนื่องจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงเป็นที่พึ่งที่สำคัญทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม มีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่กล่าวว่า ถ้าไม่มีศูนย์พัฒนาโครงการหลวงตั้งอยู่ในหมู่บ้านบางที่หมู่บ้านอาจถูกย้ายไปแล้วก็ได้ เพราะพื้นที่ของหมู่บ้านอยู่ในอุทยานแห่งชาติ

ตารางที่ 43 ระดับความพอใจต่อการส่งเสริมและช่วยเหลือของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ปี 2544

ระดับความพอใจ	จำนวน	ร้อยละ	อันดับ (Rank)
พอใจมาก	9	16.4	2
พอใจปานกลาง	44	80.0	1
พอใจน้อย	2	3.6	3
รวม	55	100	

ตอนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญได้แก่

2.1 การเปลี่ยนแปลงด้านอัตราการเกิด อัตราการตาย สภาพการตั้งบ้านเรือนและการย้ายถิ่น

จากการวิเคราะห์เห็นว่าอัตราการเกิดในปี 2544 ของเกษตรกรที่สำรวจมี 2.85 ในขณะที่อัตราการตาย คิดเป็น 0.52 ตามข้อมูลเดิมปี 2539 (ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์) อัตราการเกิด 3.59 และ อัตราการตาย 0.26 จะเห็นได้ว่าเกษตรกรชาวเขามีอัตราการเกิดลดลง ในขณะที่อัตราการตายได้เพิ่มสูงขึ้นเล็กน้อย (ตารางที่ 44) ในเรื่องของการอพยพเข้าและออกนั้น ในปี 2544 เกษตรกรไม่มีการอพยพเข้าหรือออกจากหมู่บ้าน ถ้าจะมีก็เป็นเพียงการเข้าออกโดยชั่วคราวเท่านั้น ในขณะที่ข้อมูลเดิมนั้นไม่มีผู้อพยพเข้าเช่นกัน แต่มีผู้อพยพออกร้อยละ 1.53 ของครัวเรือน (ประชากร) ที่สำรวจในเรื่องของการตั้งถิ่นฐานนั้น จะเห็นได้ว่า หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านขุนกลางเป็นเวลานานพอสมควร มีเกษตรกรจำนวนมากเกิดและเติบโตในหมู่บ้านขุนกลาง เนื่องจากเกษตรกรได้เข้ามาอาศัยอยู่เป็นเวลานาน มีอาชีพเป็นหลักแหล่ง มีรายได้ดีจึงทำให้เกษตรกรปลูกบ้านเรือนในลักษณะถาวรมากยิ่งขึ้น สภาพบ้านเรือนของเกษตรกรสามารถชี้ให้เห็นถึงฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเกษตรกรในหมู่บ้านไม่มีการเคลื่อนย้ายในเรื่องของที่อยู่บ่อยนัก เกษตรกรชาวเขาเริ่มตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง สภาพบ้านเรือนมีการปรับปรุงและก่อสร้างแบบกิ่งถาวรและถาวรมีความคงทนมากขึ้นในทุกปี อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยได้ตั้งบ้านเรือนใหม่ ซึ่งเป็นการแยกตัวจากพ่อแม่จึงอยู่ในสภาพที่ขาดแคลนบางอย่าง เช่น การใช้น้ำและส้วมร่วมกับครอบครัวเดิม โดยเปรียบเทียบกับข้อมูลเดิมในปี 2541 เห็นว่าเกษตรกรมีส้วมใช้ลดลงจากการมีส้วมใช้ร้อยละ 100 มาเป็นร้อยละ 87.3 (ตารางที่ 46) การลดลงของจำนวนครัวเรือนที่มีส้วมใช้ อาจจะเป็นเพราะว่า มีการแยกครอบครัวของคู่สมรสใหม่ ซึ่งยังไม่มีความพร้อมจึงยังต้องใช้ส้วมและน้ำร่วมกับพ่อแม่อยู่ ในปัจจุบันเกษตรกรไม่มีการอพยพออกจากหมู่บ้านอาจเป็นเพราะว่า ความเป็นอยู่ของเกษตรกรในชนบทได้รับการพัฒนาดีขึ้นในระดับหนึ่ง มีที่อยู่อาศัยที่เป็นหลักแหล่ง ระบบการผลิตมีความมั่นคง อีกประการหนึ่งอาจจะเป็นเพราะการทำงานในตัวเมืองยากขึ้นเพราะในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ชาวชนบทได้เข้าไปหางานทำในตัวเมืองเป็นจำนวนมาก แต่ไม่มีงานที่มีความเหมาะสม การวิจัยของกมลและนรินทร์ชัยในปี 2539 ได้กล่าวไว้ เกี่ยวกับในเรื่องของอัตราการเกิด อัตราการตาย การอพยพเข้าและอพยพออกนั้น มีความเกี่ยวข้องกับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรเป็นอย่างยิ่ง (ตารางที่ 45) จำนวนประชากรที่ตายและมีการอพยพเข้าและออกมากส่วนใหญ่นั้นเป็นกลุ่มที่มีฐานะยากจนและปานกลาง อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจพบว่า จำนวนครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นจาก 200 ครัวเรือนในปี 2541 เป็น 220 ครัวเรือนในปี 2544 เนื่องมาจากสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ เช่น ความรู้ความเข้าใจด้านจารีตประเพณี วัฒนธรรม ความสะดวกด้านการบริการและอื่น ๆ ดังนั้น ขนาด

ของครอบครัวจึงมีจำนวนมากและไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักจึงไม่สามารถควบคุมจำนวนประชากรให้คงที่ได้ ทำให้มีผลกระทบในหลายด้าน เช่น ด้านที่อยู่อาศัย ด้านพื้นที่การผลิต อาชีพ และอื่น ๆ

ตารางที่ 44 การเปรียบเทียบอัตราการเกิดและอัตราการตาย ปี 2539 และ 2544

ข้อความ	2539 (ร้อยละ)	2544 (ร้อยละ)
อัตราการเกิด	3.59	2.85
อัตราการตาย	0.26	0.52

ที่มา: จากการสำรวจการเกษตร (กมล งามสมสุขและนรินทร์ชัย พัฒนพงศา)

ตารางที่ 45 จำนวนและอัตราการเกิด การตาย การอพยพเข้า การอพยพออก และการเพิ่มประชากรของชาวเขา ปี 2539

ฐานะ	ประชากร	การเกิด		การตาย		อพยพเข้า		อพยพออก		การเพิ่ม	
		จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%
ดี	1,167	39	3.34	4	0.34	2	0.17	26	2.23	11	0.94
ปานกลาง	2,256	65	2.88	19	0.82	9	0.40	71	3.10	-16	-0.71
ยากจน	1,215	37	3.05	12	0.99	5	0.41	34	2.80	-4	-0.33
รวม	4,674	141	3.02	36	0.77	17	0.36	131	2.80	-9	-0.19

ที่มา: จากการสำรวจการเกษตร (กมล งามสมสุขและนรินทร์ชัย พัฒนพงศา)

ตารางที่ 46 เปรียบเทียบสภาพของเกษตรกรปี 2541 กับ ปี 2544

สภาพ	2541		2544	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีส่วนใช้	0	0	7	12.7
มีส่วนใช้	34	100	48	87.3
รวม	34	100	55	100

ที่มา: จากสุพรรณพันธ์ การยอมรับของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการปลูกผักและไม้ดอก

เกษตรกรชาวเขาจึงมีความจำเป็นต้องวางแผนครอบครัวให้มีลูกน้อยลง อย่างไรก็ตามพบว่าขนาดของครอบครัวยังเป็นครอบครัวที่ค่อนข้างใหญ่ เกี่ยวกับในเรื่องของความสะอาดนั้น จะเห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีระบบน้ำประปาใช้อย่างเพียงพอ โดยเฉพาะมีระบบน้ำประปาภูเขาใช้ในทุกรับเรือน

2.2 ความเชื่อและศาสนา

ชาวเขาเผ่าม้งแต่เดิม เป็นเผ่าที่นับถือความเชื่อบรรพบุรุษ (ผี) แต่เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไปควบคู่กับการพัฒนาความรู้ ความมีสิทธิเสรีในด้านการเชื่อถือ ดังนั้นปัจจุบันยังมีชาวหม้งหมู่บ้านขุนวางที่นับถือผีตามบรรพบุรุษดั้งเดิมมากเป็นอันดับแรก เกษตรกรจำนวนไม่น้อยได้หันไปนับถือศาสนาอื่น เช่น ศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธ สำหรับการศึกษานี้ปี 2541 นั้นมีเกษตรกรที่นับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 55.9 และเกษตรกรที่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 44.1 แต่ไม่ได้กล่าวถึงเกษตรกรที่นับถือผี อย่างไรก็ตามมีแนวโน้มว่าเกษตรกรจะหันไปนับถือศาสนาคริสต์มากขึ้นในอนาคต เนื่องจากผู้นำทางศาสนาตั้งกล่าวมีการจัดตั้งและเคลื่อนไหวช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มอย่างเป็นปีกแผ่น

ตารางที่ 47 จำนวนเกษตรกรที่นับถือผีและศาสนาต่าง ๆ ในปี 2541 และ 2544

ศาสนา	2541		2544	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
นับถือผี	-	-	183	47.4
ศาสนาคริสต์	15	55.9	165	42.6
ศาสนาพุทธ	19	44.1	38	9.9
รวม	34	100	386	100

ที่มา: จากสุพรรณธรณ์ การยอมรับของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการปลูกผักและไม้ดอก

2.3 การเปลี่ยนแปลงของการใช้ยานพาหนะและทรัพย์สินในครัวเรือน

เนื่องจากหลายปีที่ผ่านมาได้มีการสร้างถนนเข้าไปถึงหมู่บ้าน จึงมีความจำเป็นต้องการใช้รถยนต์และจักรยานยนต์เพื่อขนส่งสินค้าของเกษตรกร นอกจากนั้น เมื่อมีการพัฒนาด้านเกษตรและอาชีพอื่น ๆ มากขึ้นจึงทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้นจึงมีการซื้อวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในครอบครัวมากขึ้นด้วย (ดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นแล้วว่า มีการใช้ก๊าซหุงต้ม หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เครื่องซักผ้า ตู้เย็น โทรทัศน์ วิทยุและอื่น ๆ จำนวนมากมาย) ตามข้อมูลที่สำรวจในปี 2541 พบว่าทุกครอบครัวมีจักรยานยนต์ (ร้อยละ 100) ใช้เพื่อความสะดวกในการเดินทาง แต่การสำรวจปี 2544 พบว่าจำนวนรถจักรยานยนต์ของครอบครัวเกษตรกรที่ศึกษามีทั้งหมด 54 คัน คิดเป็นร้อยละ 98 ครอบครัวที่มีรถจักรยานยนต์มากที่สุด คือ 3 คัน มี 1 ครอบครัว จำนวนรถยนต์ทั้งหมดของครอบครัวที่สำรวจมี 30

คันหรือเท่ากับร้อยละ 55 ครอบครัวที่มีรถยนต์มากที่สุด คือ 2 คันมีจำนวน 6 ครอบครัว และมีโทรทัศน์จำนวน 39 เครื่องหรือเท่ากับร้อยละ 71 นอกจากนี้เกษตรกรยังมีโอกาสที่จะมีอุปกรณ์ไฟฟ้าชนิดต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตรประจำวันเพิ่มขึ้น เช่น ตู้เย็น วิทยุ เครื่องซักผ้า และอื่น ๆ

ตารางที่ 48 การเปลี่ยนแปลงด้านยานพาหนะและทรัพย์สิน

ยานพาหนะและทรัพย์สิน	2541		2544	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รถยนต์	-		30	55
รถจักรยานยนต์	ทุกครอบครัว (100 %)		54	98
โทรทัศน์	-		39	71

ที่มา: จากสุพรรณบุรี การยอมรับของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการปลูกผักและไม้ดอก

2.4 ระดับการศึกษาของของเกษตรกร

จากการวิจัยพบว่า ในเรื่องของการศึกษานั้น มีการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติต่อการศึกษายิ่งเห็นได้ชัด ชาวเขามีความสนใจต่อการศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะการให้โอกาสบุตรหลานได้เข้าเรียนในระดับต่าง ๆ อาทิ เช่น เด็กก่อนวัยเรียนชั้นประถมศึกษา (ชั้นอนุบาล) ซึ่งมีอายุ ระหว่าง 4-6 ปี ได้เข้าเรียนชั้นอนุบาลและเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มากกว่าครึ่งหนึ่งของเด็กทั้งหมด อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าผู้ปกครองเด็กยังไม่ได้ให้ความสำคัญต่อเด็กมากนัก เพราะยังมีเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนชั้นอนุบาลอยู่มาก

จำนวนเด็กในวัยเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีอายุระหว่าง 7-12 ปี ทั้งหญิงและชายมีโอกาสได้เข้าเรียนอย่างเท่าเทียมกัน มีเพียงร้อยละ 1.96 ที่ไม่ได้เข้าเรียน สำหรับประชากรที่มีอายุ 13 ปีขึ้นไปนั้น มีสัดส่วนที่ไม่ได้เรียนโดยเฉลี่ยร้อยละ 33.7 (บ้านขุนกลาง) ตามข้อมูลเดิมที่ศึกษาในปี 2539 พบว่าเด็กที่อายุ 7-12 ปี มีผู้ไม่ได้เข้าเรียนร้อยละ 5.9 (ตารางที่ 48) ส่วนประชากรวัยอายุ 13 ปีขึ้นไปมี

ตารางที่ 49 เปรียบเทียบจำนวนเด็กที่ได้เรียนและไม่ได้เรียนในวัยอายุ 7-12 ปี

สภาพการเรียน	อายุ (ปี)	2541		2544	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ได้เข้าเรียน	7-12	64	94.1	51	98.04
ไม่ได้เข้าเรียน		4	5.9	1	1.96
ได้เข้าเรียนโดยเฉลี่ย	สูงกว่า 13	-	49	-	66.3
ไม่ได้เข้าเรียนโดยเฉลี่ย		-	51	-	33.7

ที่มา: จากสุพรรณบุรี การยอมรับของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการปลูกผักและไม้ดอก

สัดส่วนผู้ไม่ได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ย (ทุกเผ่า) สูงถึงร้อยละ 51 หมายความว่าเด็กหมู่บ้านชนกลางมีโอกาสได้เข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาเพิ่มขึ้น และเห็นได้ว่าประชากรเผ่าม้งบ้านชนกลางมีผู้ที่ไม่ได้เข้าเรียนโดยเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยผู้ไม่ได้รับการศึกษาของเผ่าต่าง ๆ

ตารางที่ 50 ประชากรวัย (7-12 ปี) ที่เรียนหนังสือและไม่ได้เรียนหนังสือ ปี 2539

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง	ไม่ได้เรียน		เรียน	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยโป่ง	4	28.60	14	71.40
2. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน	5	26.30	14	73.70
3. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำขุ่น	12	20.00	48	60.00
4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปึงคำ	9	23.70	29	76.30
5. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะเรียง	4	11.10	32	88.90
6. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ลาน้อย	0	0.00	34	100.00
7. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าอู่	24	19.40	58	72.00
8. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ	3	11.50	23	88.50
9. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึก	1	2.20	45	97.80
10. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอ่างขาง	5	15.60	27	84.40
11. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์	4	5.90	64	94.10
12. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง	3	5.50	52	94.50
13. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ	13	20.30	51	79.70
14. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง	0	0.00	18	100.00
15. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย	4	4.40	87	95.60
16. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงพระบาทห้วยต้ม	3	3.90	74	96.10
รวม	84	11.20	666	88.80

ที่มา : จากการสำรวจเกษตรกร (กมล งามสมสุขและนรินทร์ชัย พัฒนพงศา)

2.5 การได้รับข้อมูลข่าวสาร

ปี 2544 เกษตรกรได้รับข่าวสารจากวิทยุร้อยละ 89.1 โทรทัศน์ร้อยละ 81.8 โครงการหลวงร้อยละ 60.0 และเกษตรกรจำนวนหนึ่งยังได้รับข้อมูลข่าวสารจากทั้งวิทยุและโทรทัศน์ร้อยละ 76.4 ในขณะที่ข้อมูลเดิมในปี 2541 เกษตรกรที่ได้รับข่าวสารจากวิทยุร้อยละ 79.4 โทรทัศน์ร้อยละ 76.5 (ตารางที่ 49) และได้รับข้อมูลข่าวสารจากทั้งวิทยุและโทรทัศน์ร้อยละ 61.8 ดังนั้นจะเห็น

ได้ว่า ผ่านมาระยะ 3 ปี เกษตรกรได้รับข่าวสารจากวิทยุและโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการซื้อวิทยุ โทรทัศน์มากขึ้น นอกจากนี้ข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ ยังสามารถเข้าถึงเกษตรกรที่มีฐานะดีในชนบทได้อย่างรวดเร็วโดยทางโทรศัพท์อีกด้วย ปัจจุบันเกษตรกรที่ทำธุรกิจมักจะซื้อโทรศัพท์มือถือติดตัวเพื่อสะดวกในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้รับซื้อและผู้ขายสินค้าเกษตรด้วยกันนอกจากนี้ ยังมีวิทยุและระบบกระจายข่าวในหมู่บ้าน ซึ่งดำเนินการประกาศข่าวโดยผู้ใหญ่บ้าน

ตารางที่ 51 แหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกษตรกรได้รับ ปี 2541 และ 2544

ชนิดของข้อมูลข่าวสาร	2541		2544	
	จำนวนเกษตรกร	ร้อยละ	จำนวนเกษตรกร	ร้อยละ
วิทยุ	26	76.5	49	89.1
โทรทัศน์	27	79.4	45	81.8
วิทยุและโทรทัศน์	21	61.8	42	76.4
หนังสือพิมพ์	-	-	20	36.4
บอร์ดข่าว	-	-	20	36.4
เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง	-	-	33	60.0
ผู้ใหญ่บ้าน	-	-	52	94.5
เกษตรกร (เพื่อนบ้าน)	-	-	53	96.4

ที่มา: จากสุพรรณบุรี การยอมรับของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการปลูกผักและไม้ดอก

2.6 การเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพ รายได้ รายจ่าย การออมและหนี้สิน

เนื่องจากการพัฒนาในพื้นที่ชนบทมากขึ้น ทำให้เกษตรกรในชนบทมีความหลากหลายด้านอาชีพมากขึ้น ในปัจจุบันมีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ตนเองและครอบครัวหลาย ๆ กิจกรรมไปพร้อม ๆ กัน อย่างไรก็ตามอาชีพหลัก ๆ ก็ยังเป็นอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 90.9 รองลงมาเป็นอาชีพรับจ้างร่วมกับอาชีพอื่นร้อยละ 45.5 และอาชีพด้านธุรกิจอื่น ๆ ร้อยละ 20.0 ตามข้อมูลเดิมที่สำรวจปี 2539 เกษตรกรที่มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรนั้น ส่วนใหญ่ก็เป็นการปลูกพืชผักและไม้ดอก ส่วนการทำอาชีพรับจ้างร้อยละ 42.62 (ตารางที่ 50) จากการสำรวจเห็นได้ว่า มีการจ้างงานในชนบทมากขึ้นเล็กน้อย มีการจ้างงานกันเองในหมู่บ้านโดยเกษตรกรรายใหญ่ที่มีการผลิตมากจะทำการจ้างเกษตรกรรายที่ผลิตน้อย หรือผู้ที่ไม่มีการผลิต งานรับจ้าง ได้แก่ การเตรียมพื้นที่ การปลูก การดูแลรักษา ตลอดจนการเก็บเกี่ยวและขนส่งต่าง ๆ นอกจากนี้ เกษตรกรบางส่วนสามารถออกไปหางานนอกพื้นที่และในตัวเมืองช่วงที่ไม่มีการผลิตเกษตร ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อมูลเดิมที่กล่าวไว้ว่า การรับจ้างมีความสำคัญต่อเกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวงทั้ง 16 แห่งที่ไม่อาจ

มองข้ามได้ โดยมีข้อเท็จจริงแล้ว มีประชากรส่วนหนึ่งที่ประกอบอาชีพรับจ้างโดยตรง แต่ประชากรอีกส่วนหนึ่ง (ซึ่งมากกว่าส่วนแรก) ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพรับจ้างโดยตรง แต่ทำการรับจ้างเพื่อเป็นแหล่งรายได้เสริม นอกจากนี้เกษตรกรบางรายยังดำเนินธุรกิจการขายปลีกค้าปลีกสินค้าเครื่องของชำ และผลผลิตเกษตรไปควบคู่กับการผลิตการเกษตรและการรับจ้าง สังเกตเห็นได้ว่า มีแนวโน้มที่เกษตรกรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะหันมาเป็นผู้ค้าผลผลิตเกษตรแทนการผลิตเกษตรในอนาคต

ตารางที่ 52 อาชีพของชาวเขา ปี 2539 และ 2544

อาชีพต่าง ๆ	2539		2544	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เกษตรกรรวม	34	55.74	50	90.9
รับจ้าง+อาชีพอื่น	26	42.62	25	45.5
ธุรกิจ+อาชีพอื่น	1	1.64	11	20

ที่มา : จากการสำรวจเกษตรกร (กมล งามสมสุขและนรินทร์ชัย พัฒนพงศา)

เกษตรกร 1 ครอบครัวสามารถตอบได้มากกว่า 1 อย่าง

2.6.1 รายได้ของเกษตรกรในรอบปี

รายได้หลักของเกษตรกรส่วนใหญ่ได้จากการปลูกไม้ดอก พืชผักและไม้ผลตามลำดับ จากการสำรวจและจัดกลุ่มรายได้ของเกษตรกรพบว่า รายได้กลุ่มใหญ่อยู่ในช่วง 30,001-50,000 บาทต่อปี นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่มีรายได้ในช่วง 80,001-100,000 บาทต่อปี และมีรายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัว 97,781 บาท (ตารางที่ 51) ซึ่งเป็นรายได้ในระดับดี (ระบุโดย กมลและนรินทร์ชัย ปี 2539) สำหรับการศึกษาของสุพรพรรณ ปี 2541 พบว่า เกษตรกรบ้านขุนกลางมีรายได้จากการปลูกเบญจมาศ ได้เป็นอย่างดี ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อพืชต่อปีสูงกว่า 12,000 บาท ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 54.5 ตามข้อมูลเดิมปี 2539 เกษตรกรมีรายได้โดยเฉลี่ยต่อครัวเรือน 51,733 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่าเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นสูงเกือบ 2 เท่าตัวในช่วงเวลา 5 ปี โดยเฉพาะมีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่มีรายได้มากกว่า 100,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปีจากการปลูกไม้ดอกเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ยังสังเกตเห็นว่า ปัจจุบันมีแนวโน้มที่เกษตรกรชาวเขาจะยอมรับการประหยัดเงินในรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีบัญชีเงินฝากในธนาคารต่าง ๆ เนื่องจากเกษตรกรมีความเข้าใจว่า การฝากเงินในธนาคารเป็นการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงต่อการถูกขโมยในทางตรงและยังเป็นการป้องกันการเอาเงินออกไปใช้ในทางอ้อมอีกด้วย จึงทำให้สามารถเก็บเงินได้สำหรับการใช้จ่ายในครอบครัว

ตารางที่ 53 รายได้โดยเฉลี่ยของเกษตรกรในปี 2539 และ 2544 (บาท)

ปี	รายได้โดยเฉลี่ย (บาท)
2539	51,733
2544	97,781

ที่มา: จากการสำรวจเกษตรกร (กมล งามสมสุขและนรินทร์ชัย พัฒนพงศา)

ตารางที่ 54 รายได้ของเกษตรกรต่อพืชที่ปลูกร่วมกับโครงการหลวงปี 2541

รายได้ต่อพืชต่อปี (บาท)	เบญจมาศ		อัลสโตรมีเรีย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 3,000	-	-	3	37.5
3,001-6,000	3	27.3	5	62.5
6,001-9,000	1	9.1	-	-
9,001-12,000	1	9.1	-	-
มากกว่า 12,000	6	54.5	-	-
รวม	11	100	8	100

ที่มา: จากสุพรรณพรณ์ การยอมรับของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการปลูกผักและไม้ดอก

ค่าเฉลี่ย	เบญจมาศ 13,120	อัลสโตรมีเรีย 4,462
ค่าต่ำสุด	เบญจมาศ 5,000	อัลสโตรมีเรีย 2,000
ค่าสูงสุด	เบญจมาศ 35,000	อัลสโตรมีเรีย 6,000

2.6.2 รายจ่ายของเกษตรกรในรอบปี

การศึกษารายจ่ายในครั้งนี้ได้เน้นในเรื่องของความคิดเห็นเกี่ยวกับรายได้มีความเพียงพอหรือไม่ ต่อการใช้จ่ายด้านต่าง ๆ ในรอบปีเท่านั้น อย่างไรก็ตามเกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าค่าใช้จ่ายหลักที่จะต้องจ่ายเป็นประจำและเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ค่าอาหาร เพราะปัจจุบันเกษตรกรไม่ได้ผลิตข้าวและเลี้ยงสัตว์เหมือนในอดีต จึงต้องพึ่งพาตลาดเป็นหลักในการซื้อและจัดหาอาหาร จากผลการศึกษารายจ่ายของเกษตรกรบ้านขุนกลางในครั้งนี้ไม่มีความแตกต่างกับข้อมูลเดิมปี 2539 การศึกษาในครั้งนั้นก็สรุปว่าค่าใช้จ่ายของเกษตรกรก็คือ ค่าอาหาร รองลงมาได้แก่ ค่าเสื้อผ้า ค่ารักษาพยาบาล ค่าการศึกษาและค่าอุปโภคบริโภคอื่น ๆ นอกจากนี้ยังสังเกตเห็นว่า ค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งนั้นได้แก่การซื้อวัสดุอุปกรณ์ใช้ในครัวเรือนและยานพาหนะ เช่น รถยนต์และรถจักรยานยนต์ เพื่อใช้ในด้านารขนส่งของครอบครัว เนื่องจากมีความสะดวกและรวดเร็วกว่าที่ต้องพึ่งพารถขนส่งจากสาธารณะ

2.6.3 การกู้ยืมและภาวะหนี้สิน

จำนวนและปริมาณหนี้สินของเกษตรกรขึ้นอยู่กับขนาดของระดับการผลิต และจำนวนเงินที่ได้กู้ยืมเพื่อการลงทุน จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรที่มีหนี้สินโดยเฉลี่ย 9,890.91 บาทต่อครัวเรือน เปรียบเทียบกับข้อมูลเดิมปี 2539 เกษตรกรที่ขึ้นกับโครงการหลวงมีหนี้สินโดยเฉลี่ย 17,679 บาท ต่อครอบครัว และหนี้สินส่วนใหญ่มาจากการกู้ยืมนอกสถาบันการเงินมากกว่าการกู้ยืมในสถาบันการเงิน ดังนั้นเห็นได้ว่าหนี้สินของเกษตรกรบ้านขุนกลาง โดยเฉลี่ยต่ำกว่าหนี้สินโดยเฉลี่ยของข้อมูลรวมของศูนย์ทั้ง 16 แห่ง หมายความว่า แม้เกษตรกรบ้านขุนกลางจะยังมีหนี้สินก็ตาม แต่หนี้สินของเกษตรกรบ้านขุนกลางอยู่ในระดับต่ำกว่าหมู่บ้านอื่นที่เป็นอยู่ หนี้สินของเกษตรกรบางคนอาจอยู่ในรูปเป็นตัวแทนแต่บางคนอาจอยู่ในรูปที่เป็นวัสดุอุปกรณ์จากการใช้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ล่วงหน้า ได้แก่ ค่าวัสดุก่อสร้างโรงเรียน ค่าปุ๋ย ค่ายาและสารเคมีที่จำเป็น เป็นต้น จากการศึกษาวิจัยยังพบว่ามีเกษตรกรบางกลุ่มมีแหล่งกู้ยืมเงินลงทุนด้านการผลิตใหม่ เช่น โบสถ์ของกลุ่มนั้บถือศาสนาคริสต์

2.7 ขนาดและลักษณะการถือครองที่ดิน

ขนาดของพื้นที่ต่อครอบครัวมีแนวโน้มจะลดลง เนื่องจากจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมีการแต่งงาน จึงต้องแบ่งพื้นที่ทำกินให้ลูกหลาน จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรมีขนาดพื้นที่ทำกินโดยเฉลี่ย 7.1955 ไร่ ต่อครอบครัว ตามข้อมูลเดิมปี 2541 ขนาดพื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยสูงกว่าเล็กน้อย คือ 7.31 ไร่ต่อครอบครัว เกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่มาก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ขาดน้ำ ไม่สามารถปลูกไม้ดอกและพืชผักได้จึงปลูกไม้ผลแทน เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเพียง 1-2 แปลงเท่านั้น ในระยะ 5 ปีที่ผ่านมาเกษตรกรมีความเข้าใจดีเกี่ยวกับระเบียบ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น จึงไม่มีการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตรเพิ่มแต่อย่างใด ทำให้พื้นที่ป่าไม้เพิ่มมากขึ้นและทั้งมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เนื่องจากพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร และไม่สามารถขยายพื้นที่ทำการผลิตในเขตอุทยานแห่งชาติได้ เกษตรกรบางรายจึงได้หันมาทำนาบ้าง โดยซื้อพื้นที่นาของคนเมืองพื้นราบและของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านใกล้เคียง

จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองเพิ่มขึ้น (ไม่ได้เช่าที่ทำกิน) โดยการซื้อพื้นที่ของเกษตรกรรายที่มีพื้นที่มาก เพราะการปลูกไม้ดอกไม่ได้ใช้พื้นที่มากนัก เกษตรกรที่เช่าพื้นที่ทำกินจากเกษตรกรรายอื่นมีจำนวนลดลงเหลือเพียงร้อยละ 1.8 และให้ทำโดยไม่เก็บค่าใด ๆ (ให้ทำฟรี) ร้อยละ 1.8 ในขณะที่ข้อมูลเดิมปี 2541 เกษตรกรที่ไม่ได้เช่าพื้นที่มีเพียงร้อยละ 55.9 มีการเช่าขนาดพื้นที่ 0.1-0.5 ไร่ ร้อยละ 32.5 ขนาดพื้นที่ 0.6-1.0 ไร่ และมากกว่า 1.0 ไร่ ร้อยละ 5.8 เท่ากัน ซึ่งแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เกษตรกรมีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีความประสงค์เป็นเจ้าของที่ดินถูกต้อง โดยเฉพาะเอกสารสิทธิการถือครองที่ดิน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของกรม และนรินทร์ชัย ปี 2539 ที่เห็นว่า การที่เกษตรกรเริ่มมีการซื้อขาย

ที่ดินเช่นนี้ จึงเป็นการคาดหมายได้ว่าในอนาคตการซื้อขายที่ดินก็จะมีมากขึ้น เนื่องจากแรงกดดันทางด้านประชากร เกษตรกรที่มีฐานะดีก็จะซื้อจากเกษตรกรที่มีฐานะยากจนกว่า เกษตรกรที่ยากจนก็จำเป็นต้องหาพื้นที่ทำกินใหม่ การบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าก็จะมีขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยกเว้นว่าจะมีมาตรการป้องกันการซื้อขายที่ดินและการลดแรงกดดันด้านประชากร แต่เนื่องจากหมู่บ้านขุนกลางอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ มีการตรวจตราพื้นที่ป่าไม้เป็นประจำ จึงไม่มีการจับจองหรือบุกรุกพื้นที่ใหม่

ตารางที่ 55 ขนาดพื้นที่ถือครองของเกษตรกร ปี 2541 และปี 2544

ขนาดพื้นที่ถือครอง (ไร่)	2541		2544	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่มีพื้นที่ทำกิน	2	5.9	3	5.5
0.5-1.0	0	0	8	14.5
1.1-4.0	24	70.6	12	22.0
4.1-6.0			11	20.0
6.1-10			14	25.4
มากกว่า 10.1	8	23.5	7	12.6
รวม	34	100	55	100

ที่มา: จากสุพรรณพรณ์ การยอมรับของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการปลูกผักและไม้ดอก
พื้นที่โดยเฉลี่ยปี 2544 7.1955 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่โดยเฉลี่ยปี 2541 7.31 ไร่ต่อครัวเรือน

2.8 ระบบการผลิตพืชและการจัดการ

การปลูกพืชของเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบการปลูกพืชที่ถาวรมากขึ้น จากการปลูกพืชแบบทำไร่เลื่อนลอย (shifting cultivation) มาเป็นการปลูกพืชแบบไร่คงที่ (permanent) และจากการปลูกฝิ่น ข้าว ข้าวโพดในเมื่อก่อนมาเป็นการปลูกไม้ดอก พืชผักและไม้ผลแทน โดยรวมแล้วการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรที่หมู่บ้านขุนกลางไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก พืชที่เกษตรกรนิยมปลูกมากที่สุดก็ยังคงเป็นไม้ดอก รองลงมาได้แก่ พืชผักและไม้ผล ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเดิมปี 2541 ที่เกษตรกรมีรายได้จากการปลูกเบญจมาศและอัลสโตรมีเรีย อย่างไรก็ตาม สังเกตเห็นว่าเกษตรกรมีการปลูกเบญจมาศมากที่สุด เนื่องจากราคาค่อนข้างดีและปลูกได้ทุกฤดูกาล เกษตรกรบางรายหันมาปลูกไม้ผลในพื้นที่ไม่เหมาะสมแก่การผลิตผักและไม้ดอก กล่าวคือพื้นที่ที่ไม่มีน้ำหรือมีน้ำไม่เพียงพอ นอกจากการปลูกพืชผัก ไม้ดอกและไม้ผลแล้ว เกษตรกรบางรายยังได้ทำนาข้าวในพื้นที่อื่นด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าเกษตรกรชาวเขามุ่งความสนใจและค้นร่นหาอาชีพเกษตรอื่น ๆ เพื่อความอยู่รอด

การปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อปรับปรุงดิน เป็นปรับปรุงดินและป้องกันศัตรูพืชวิธีหนึ่งที่เกษตรกรนิยมใช้ในปัจจุบัน ซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับการผลิตพืชระยะสั้น แต่เนื่องจากเกษตรกรมีพื้นที่ทำกินน้อยและมีความต้องการชนิดผลผลิตเกษตรของตลาดอย่างจำกัด ดังนั้นเกษตรกรจำเป็นต้องปลูกพืชเชิงเดี่ยวหลายฤดูในรอบปี ซึ่งเป็นการใช้พื้นที่อย่างเต็มที่ (intensive) เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ทำให้เป็นการสร้างปัญหาต่าง ๆ เช่น ดินเสื่อมคุณภาพ เกิดโรคแมลงและอื่น ๆ อย่างไรก็ตามจากการสอบถามเกษตรกรส่วนใหญ่มีความจำเป็นที่จะทำการเพาะปลูกแบบเดิมนี้ต่อไป เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานั้น เกษตรกรจึงหันมาปรับปรุงดินโดยการใส่ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ลดการใส่ปุ๋ยเคมีลง (ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเท่าที่จำเป็นเท่านั้น)

การหมุนเวียนที่ดินเพาะปลูก (land rotation) การหมุนเวียนที่ดินเพาะปลูก เป็นการปรับปรุงดินหรือเป็นการพักดินและสะสมธาตุอาหารในดินโดยธรรมชาติ แต่เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ จึงทำให้ไม่มีการพักดิน เกษตรกรมีความเข้าใจดีสำหรับผลของการหมุนเวียนที่ดินเพาะปลูก ซึ่งจะช่วยให้มีการเพิ่มผลผลิตได้เป็นอย่างดี แต่ระบบการหมุนเวียนที่ดินเพาะปลูกอาจไม่เหมาะสมสำหรับเกษตรกรในพื้นที่นี้ เนื่องจากเป็นระบบการเกษตรที่มีการใช้พื้นที่มาก อันจะเป็นการบุกรุกพื้นที่เพาะปลูกอุทยานแห่งชาติ

2.9 การเข้าร่วมในโครงการของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

เกษตรกรให้ความเห็นว่า ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมแบบครบวงจร จากศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ และสร้างอาชีพที่มั่นคงในชนบท ดังนั้นจึงเป็นแหล่งจูงใจให้เกษตรกรชาวเขาเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก การเข้าร่วมโครงการเป็นการเข้าร่วมด้วยความสมัครใจไม่มีการบังคับ ในช่วงแรก ๆ มีเกษตรกรจำนวนมากที่มีความสนใจและเข้าร่วมโครงการ แต่เนื่องจากมีเกษตรกรหลายคนไม่ประสบความสำเร็จในการผลิตเกษตร และอีกส่วนหนึ่งเป็นเกษตรกรที่ไม่มีพื้นที่เหมาะสมจึงไม่สามารถตอบสนองได้ตามเงื่อนไขของโครงการหลวง ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ได้รับเงินจากการขายผลผลิตช้า ดังนั้นเกษตรกรส่วนหนึ่งจึงได้ถอนตัวออกจากโครงการ แต่ในปัจจุบันทางศูนย์พัฒนาโครงการหลวงได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินงานใหม่ ให้มีความคล่องตัวทางด้านการชำระเงินและการขายผลผลิตมีความรวดเร็วและเหมาะสมยิ่งขึ้น มีเกษตรกรจำนวนมากที่มีความสนใจอยากกลับคืนมาเข้าร่วมโครงการอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจสังเกตเห็นได้ว่า เกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงมีข้อได้เปรียบในหลายด้าน เช่น 1) ได้รับปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการผลิตล่วงหน้าจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวง โดยไม่ต้องเสียเวลาไปซื้อในตลาดด้วยตนเอง 2) มีแหล่งตลาดรับซื้อผลผลิตเกษตรในพื้นที่ที่มีความแน่นอน ไม่มีความเสี่ยงด้านผลผลิตต้นตลาดหรือด้านราคาผลผลิตตกต่ำแต่อย่างใดเลย นอกจากนี้ยังได้รับการส่งเสริมความรู้ด้านการผลิตจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในโครงการหลวงอีกด้วย

จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งหมู่บ้านขุนกลางที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สังเกตเห็นได้ว่ายังมีหลายด้านที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้างก็ไม่มากนัก ได้แก่

1. ระบบการส่งเสริมการเกษตร

เนื่องจากการผลิตเพื่อเป็นสินค้าส่งออกเป็นส่วนใหญ่ จึงต้องเน้นผลผลิตที่ได้ตามมาตรฐานความต้องการของตลาด ดังนั้นการส่งเสริมเกษตรกรจึงเน้นกลุ่มเกษตรกรที่มีความพร้อมมากที่สุดเป็นหลัก

2. ระบบการเกษตร

การผลิตด้านการเกษตรของเกษตรกรชาวเขาในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เป็นการผลิตที่ใช้ระบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือระบบการผลิตใหม่ รวมทั้งจำนวนเกษตรกรที่เข้าโครงการและไม่เข้าโครงการ เนื่องจากพื้นที่ทำกินมีจำกัดจึงไม่สามารถดำเนินการผลิตในรูปแบบหรือระบบการผลิตอื่น เช่น ระบบการผลิตในรูปแบบเกษตรยั่งยืนที่เป็นทางเลือกใหม่และกำลังได้รับความนิยมในหลายพื้นที่ ดังนั้นตลอดหลายปีที่ผ่านมาเกษตรกรชาวเขายังดำเนินระบบการผลิตเดิม จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันระบบการผลิตเดิมนี้ได้สร้างปัญหาให้เกษตรกรค่อนข้างมาก เช่น การเสื่อมโทรมของที่ดินเกษตร การทำลายผลผลิตเกษตรโดยแมลงศัตรูพืชและการเกิดโรคพืชต่าง ๆ เป็นต้น

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

พื้นที่หมู่บ้านขุนกลางเป็นพื้นที่ที่มีสภาพภูมิอากาศเย็น ดินมีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งมีระบบน้ำที่เอื้ออำนวยต่อการบริโภค และการผลิตเกษตรของชาวบ้าน ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงด้วย อย่างไรก็ตามเนื่องจากหมู่บ้านดังกล่าวอยู่ในเขตอุทยานป่าสงวนแห่งชาติและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย ดังนั้นการดำเนินการผลิตเกษตรของเกษตรกรจึงมีทั้งข้อดีและข้อเสียที่ต่าง ๆ กัน อันนำไปสู่การก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคทางการผลิตเกษตรตลอดจนปัญหาสังคมและการเมืองดังนี้

3.1 ปัญหาการประกอบอาชีพด้านการเกษตร

การเกษตรเป็นกิจกรรมที่เกษตรกรทำเป็นประจำในชนบท นับว่าเป็นงานที่เกษตรกรคุ้นเคยและมีความชำนาญ แต่ในปัจจุบันการเกษตรได้กลายเป็นการผลิตที่มีการแข่งขันสูง ไม่แตกต่างกับการอุตสาหกรรม ดังนั้นการดำเนินการผลิตเกษตรจึงประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อาทิ ความรู้ในการประกอบอาชีพ ขาดแคลนเงินทุน ราคาผลผลิตตกต่ำ ขาดตลาดรับซื้อผลผลิต โรคแมลงรบกวนและทำลายผลผลิต ขาดแหล่งน้ำหรือไม่มีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูก ขาดแคลนแรงงานในบางครัวเรือน ขาดพื้นที่ทำกินหรือพื้นที่ไม่เพียงพอ และอื่น ๆ จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรบ้านขุนกลางมีปัญหาด้านการเกษตรที่เป็นปัญหาหลัก ๆ ได้แก่ ปัญหาโรคและแมลง คิดเป็นร้อยละ 83.6

ตารางที่ 56 ปัญหาและอุปสรรคด้านการประกอบอาชีพเกษตร

ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
โรคและแมลง	46	83.6
ราคาผลผลิต	18	32.7
ทุน	15	27.3
พื้นที่ทำกิน	5	9.1
แหล่งน้ำ	3	5.5
ความรู้	2	3.6
ตลาด	1	1.8
แรงงาน	1	1.8
อื่น ๆ	5	9.1

เกษตรกร 1 ครอบครัวสามารถตอบได้มากกว่า 1 อย่าง

เกษตรกรให้ความเห็นว่า เนื่องจากพื้นที่ของเกษตรกรมีจำกัดไม่เพียงพอต่อการผลิต เพื่อกำจัดโรคและแมลง ยิ่งไปกว่านี้แปลงหนึ่ง ๆ ยังได้ปลูกพืชหลายรอบต่อปี ไม่มีความหลากหลายของพืชปลูกทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ เนื่องจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว(Mono cropping) รองลงมาคือปัญหาาราคาผลผลิตและตลาดร้อยละ 32.7 กับ 27.3 ตามลำดับ (ตารางที่ 45) นอกจากนี้ปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ ภัยและสารเคมีมีราคาแพง ในบางพื้นที่ที่ห่างไกลไม่สามารถต่อไฟฟ้าไปถึงแปลงทำให้ผลผลิตไม่ได้มาตรฐาน การสร้างโรงเรือนต้องใช้โครงสร้างเหล็กสำเร็จรูป และการซื้อวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างต้องขอหนังสือทางการจึงนำเข้าได้ บางครั้งต้องใช้เวลาเป็นเดือน ๆ ทำให้ล่าช้า อีกประการหนึ่งการปลูกไม้ดอกต้องใช้จ่ายค่าไฟฟ้าสูงทำให้ต้นทุนเพิ่มสูงขึ้น แต่ราคาไม้ดอกจะดีเป็นบางช่วงเท่านั้น จึงทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อย

3.2 ปัญหาและอุปสรรคด้านพื้นที่ทำการเกษตร

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ เนื่องจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร การแยกครอบครัวออกไปตั้งบ้านเรือนใหม่ของสมาชิกหลังแต่งงาน ในขณะที่พื้นที่การเกษตรของเกษตรกรมีจำกัด เพราะอยู่ในพื้นที่อุทยานป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งไม่สามารถขยายพื้นที่การเกษตรออกไปได้ เพื่อให้ความเพียงพอต่อการผลิตของครอบครัวต่อไป เนื่องจากเกษตรกรตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อุทยานป่าสงวนแห่งชาติและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า จึงมีกฎระเบียบห้ามการกระทำใด ๆ ที่จะนำความเสียหายมาสู่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดถึงผู้ใช้ประโยชน์ของอุทยานแห่งชาติด้วย ตามข้อมูลของเกษตรกรให้รู้ว่า นอกจากไม่สามารถขยายพื้นที่ทำกินของเกษตรกรที่มีอยู่ในปัจจุบันแล้ว พื้นที่ที่มรดกตกทอดจากพ่อแม่บางแห่งยังถูกยึดจากเจ้าหน้าที่โครงการอนุรักษ์ป่าสงวนอีกด้วย ทำให้เกษตรกรที่มีพื้นที่น้อยอยู่แล้วนั้นยิ่งลดน้อยลง ดังนั้นเกษตรกรจำนวนมากจึงมีพื้นที่ไม่เพียงพอต่อการผลิต ซึ่งนำไปสู่การมีรายได้น้อยและกลายเป็นเกษตรกรยากจนในที่สุด เนื่องจากเกษตรกรขาดพื้นที่ทำกิน เพื่อคืนบรรดาสู่เพื่อเลี้ยงครอบครัว จึงมีการบุกรุกพื้นที่ป่าที่ใกล้พื้นที่ของเกษตรกรเพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่ทำการผลิต

3.3 สิทธิการถือครองที่ดิน

เกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งในหมู่บ้าน ไม่ได้รับเอกสารสิทธิการถือครองพื้นที่การเกษตรใด ๆ ทั้งสิ้น (รวมทั้งที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัย) ทางราชการไม่ยินยอมที่จะออกเอกสารสิทธิให้ ถือว่าชาวเขาเป็นผู้บุกรุกพื้นที่ป่าสงวนอย่างผิดกฎหมาย แม้ว่าเกษตรกรชาวเขาเหล่านั้นได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนการประกาศเขตอุทยานป่าสงวนแห่งชาติ และพื้นที่ทำกินแห่งนี้จะเป็นพื้นที่ตกทอดมาแต่บรรพบุรุษของชาวเขามานานก็ตาม หมายความว่าเกษตรกรเพียงแต่ยึดพื้นที่ทำกินเท่านั้น อาจมีวันใดหนึ่งที่ทางการจะยึดพื้นที่คืนจริง ๆ จึงทำให้เกษตรกรชาวเขาไม่มีกำลังใจพัฒนาพื้นที่การเกษตรอย่างจริงจัง

3.4 พันธุ์พืช

การทำเกษตรของเกษตรกรในสมัยปัจจุบันเป็นการปลูกพืชไม้ดอก พืชผัก และผลไม้เพื่อนำขายเป็นสินค้าเป็นส่วนใหญ่ พันธุ์พืชเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ที่ได้มาจากการปรับปรุงพันธุ์ การดำเนินการปลูก ดูแลรักษา ตลอดจนการเก็บเกี่ยว และการตลาดล้วนแต่ต้องดำเนินการตามขั้นตอนอย่างประณีต ซึ่งเกษตรกรไม่สามารถที่จะขยายพันธุ์ได้เอง ในแต่ละฤดูกาลเกษตรกรต้องซื้อพันธุ์พืชที่ต้องการปลูกเป็นประจำ มีหลายกรณีที่ไม่สามารถหาพันธุ์พืชที่ดีมีคุณภาพตามความต้องการ ทั้งยังเสียค่าใช้จ่ายเป็นเงินจำนวนมากในการจัดซื้อพันธุ์พืชด้วย

3.5 การปรับปรุงพื้นที่ดินเกษตร

การปรับปรุงดินโดยการใช้ปุ๋ยมูลสัตว์ทดแทนปุ๋ยเคมี เป็นวิธีที่ดีมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของเกษตรกร แต่เนื่องจากในพื้นที่หมู่บ้านไม่มีมูลสัตว์เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร ดังนั้นต้องซื้อมูลสัตว์จากฟาร์มในเมืองทุกครั้ง ซึ่งเป็นระยะทางไกลและต้องทำเรื่องขออนุมัติทางการก่อน หากไม่ได้รับอนุญาตแล้วเจ้าหน้าที่อุทยานก็จะไม่อนุญาตให้ขนผ่านด่านอุทยานแห่งชาติได้

3.6 หนี้สิน

การกู้ยืมเงินลงทุนเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น พันธุ์พืช ค่าปุ๋ย สารเคมี วัสดุก่อสร้างโรงเรียนสำหรับการทำฟาร์ม นับว่ามีความจำเป็นต่อการดำเนินการผลิตของเกษตรกรเสมอ การกู้ยืมบางครั้งก็เป็นเงินแต่บางครั้งก็อยู่ในรูปของวัตถุ โดยเฉพาะเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการกับศูนย์พัฒนาโครงการหลวง มีวัสดุก่อสร้างบางชนิดเกษตรกรสามารถหาได้ในธรรมชาติ ไม่มีความจำเป็นต้องกู้ยืม เพราะจะทำให้ต้นทุนสูงขึ้น ซึ่งทำให้เกษตรกรเป็นหนี้สินในภายหลังได้ จากการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรจำนวนมากกว่าครึ่งที่มีหนี้สิน

3.7 ความต้องการความช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพ

เนื่องจากวิถีชีวิตในอดีตของสังคมชนบทได้มีการเปลี่ยนแปลงไปสังคมเมืองมากขึ้นทุกขณะ จึงมีแม่บ้านเกษตรกรส่วนหนึ่งต้องการให้มีการสนับสนุนฝึกอบรมอาชีพการทำขนม เพื่อขายในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียง สำหรับด้านการเกษตรนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความต้องการให้มีการสนับสนุนพันธุ์พืชใหม่ พันธุ์ดีมีคุณภาพ มีความต้านทานต่อโรคและแมลงสูง โดยเฉพาะการผลิตไม้ดอกและพืชผักมักมีปัญหาเรื่องโรคและแมลงมาตลอด

3.8 ขัดแย้งกับชาวเมืองพื้นราบ

เนื่องจากหมู่บ้านขุนกลางอยู่ในแหล่งต้นน้ำลำธาร ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเกษตรกรได้หันจากอาชีพการปลูกพืชไร่มาปลูกไม้ดอกและพืชผักทดแทน ซึ่งไม้ดอกและพืชผักมีความต้องการใช้น้ำมาก ทั้งยังต้องใช้ปุ๋ยเพื่อเร่งการเจริญเติบโตและใช้สารเคมีเพื่อปราบศัตรูพืชมากมาย ทำให้ชาวเมืองพื้นราบไม่มีปริมาณน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร และมีความวิตกว่าอาจจะเป็นอันตรายต่อการบริโภคน้ำ ดังนั้นจึงต้องการให้หมู่บ้านแห่งนี้ย้ายออกจากพื้นที่

3.9 การใช้พื้นที่

เกษตรกรกับหน่วยงานอุทยานแห่งชาติ เกิดความไม่เข้าใจกันในเรื่องของการนำพื้นที่มาใช้ของเกษตรกร แม้จะเป็นกิ่งไม้แห้งก็ตามถ้าเจ้าหน้าที่อุทยานพบเห็นก็ทำการยึดไว้และเก็บค่าปรับ ดังนั้นจึงสร้างความไม่พอใจให้เกษตรกรที่ถูกปรับ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกษตรกรเกิดการไม่มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านี้เกษตรกรจะขโมยตัดไม้โดยไม่ให้เจ้าหน้าที่อุทยานเห็น

3.10 การจัดงานประเพณี

เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ อันเป็นแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวตลอดปี ทางศูนย์อุทยานแห่งชาติจึงมีกฎระเบียบห้ามไม่ให้มีเสียงรบกวนนักท่องเที่ยว ดังนั้นเวลาชาวบ้านต้องการจัดงานประเพณีและงานสังคมต่าง ๆ ต้องทำเรื่องขออนุญาตจากศูนย์อุทยานแห่งชาติก่อนทุกครั้ง ถ้าไม่ใช้งานสำคัญ ๆ ก็จะไม่ได้รับอนุญาต แต่ถ้าทางศูนย์อุทยานแห่งชาติอยากจัดงานอะไรก็ได้ ชาวบ้านจึงตั้งคำถามว่า ชาวบ้านกำลังถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพหรือเปล่า?

3.11 ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษาของประชากรทั่วไปยังคงต่ำ โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีอายุมากกว่า 30 ปีจำนวนมากที่ไม่ได้รับการศึกษาในโรงเรียน หรือเรียนไม่จบระดับประถมศึกษา เกษตรกรในวัยนี้ส่วนใหญ่ก็คือพ่อแม่เด็กนั่นเอง เนื่องจากผู้ปกครองเด็กมีระดับการศึกษาต่ำจึงก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ดังนี้

1) มีความจำกัดในรับข้อมูลข่าวสารเพราะอ่านหนังสือไม่ออก การเรียนการสอนในชนบทเป็นการสอนที่ไม่เต็มเวลาตามกำหนดในหลักสูตร ด้วยเหตุนี้ถึงจะเรียนจบหลักสูตรก็ตาม แต่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าโรงเรียนในเมือง

2) ผู้ปกครองเด็กส่วนหนึ่งยังไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมเด็กในด้านการศึกษามากนัก ซึ่งยังมีเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนชั้นอนุบาล และมีเด็กจำนวนหนึ่งที่อยู่ในวัยเรียนไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา

3.12 การควบคุมจำนวนประชากร

การเพิ่มขึ้นของประชากรในหมู่บ้านมาจากหลายสาเหตุ คือ

1) วัฒนธรรมดั้งเดิมในการมีบุตรหลานหลายคน เนื่องจากบุคคลที่ยังยึดติดกับวัฒนธรรมเก่าคิดว่าการมีบุตรหลานหลายคนจะมีผู้สืบทอดสกุลและเป็นผู้ช่วยงาน แต่ไม่เข้าใจสภาพความต้องการปัจจัยต่าง ๆ ของการดำรงชีพในปัจจุบัน ซึ่งเป็นภาระต่อระบบเศรษฐกิจครอบครัวอย่างมาก

2) เกษตรกรไม่เข้าใจวิธีคุมกำเนิดที่มีประสิทธิภาพ

3) ชาวเขาบางส่วนยังไม่เห็นด้วยกับการคุมกำเนิด ถือว่าการเกิดและตายเป็นระบบธรรมชาติที่พระเจ้ากำหนดให้ ดังนั้นส่งผลให้เด็กที่เกิดมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก

เป็นที่ทราบกันว่าครอบครัวของชาวเขาเผ่าม้งมักจะเป็นครอบครัวที่ใหญ่ การแข่งขันในสังคมในด้านต่าง ๆ ค่อนข้างสูง การมีลูกหลายคนเป็นภาระให้ผู้เป็นพ่อแม่มากทั้งยังไม่ได้ใช้เป็นแรงงานที่สำคัญในครอบครัวด้วย ในปัจจุบันมีข้อจำกัดในหลายด้าน เช่น ด้านที่อยู่อาศัย ด้านพื้นที่การผลิตอาชีพ และอื่น ๆ

3.13 ที่ตั้งของหมู่บ้านและลักษณะบ้านเรือนของเกษตรกร

หมู่บ้านขุนวางเป็นหนึ่งในบรรดาหมู่บ้านที่อยู่ในเขตอุทยานป่าสงวนแห่งชาติอินทนนท์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จึงทำให้เกษตรกรในหมู่บ้านมีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ดังนี้

1) ที่ตั้งบ้านเรือนของเกษตรกรอยู่ในพื้นที่ทุรกันดารมีความลาดชัน และทั้งยังเป็นเขตอนุรักษ์ป่าสงวนแห่งชาติ การปลูกบ้านเรือนหลังใหม่ทุกครั้งต้องขออนุมัติทางการจึงทำได้ เกษตรกรที่มีเงินต้องการสร้างบ้านสองชั้นจะไม่ได้รับการอนุมัติ สำหรับวัสดุก่อสร้างต่าง ๆ ก็เช่นกัน ก่อนจะได้รับพิจารณาและอนุมัติต้องใช้เวลาในการพิจารณา

2) การตั้งบ้านเรือนในลักษณะชั่วคราว (Non-permanent) บ้านเรือนอยู่สภาพที่ง่ายต่อการผูกพัน เป็นเหตุให้มีความจำเป็นต้องตัดไม้หรือหาสิ่งก่อสร้างมาทำบ้านบ่อย ๆ ส่งผลให้มีการกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติอยู่เสมอ

3.14 โรคเอดส์และยาเสพติด

โรคเอดส์ได้แพร่ขยายไปสู่ชนบทอย่างรวดเร็ว การสำรวจไม่สามารถระบุจำนวนที่ติดเชื้อได้อย่างชัดเจน เนื่องจากมีการปกปิดด้านข้อมูลแม้แต่ผู้ป่วยโรคเอดส์เองก็ไม่บอกคนอื่นรู้ อย่างไรก็ตามโรคเอดส์ได้คุกคามชีวิตของวัยแรงงานในชนบท ทำให้เสียกำลังทรัพยากรคนที่สำคัญของชาติเป็นจำนวนมาก

ในด้านปัญหา ยาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหามากที่สุดของสังคมปัจจุบันในหมู่บ้านยังปรากฏให้เห็นเป็นประจำ ยาเสพติดมีหลายประเภทด้วยกัน เช่น ยาบ้า ผีนและเฮโรอีน เกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับยาบ้า นั้นมีตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยกลางคนเป็นส่วนใหญ่ ในส่วนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับฝิ่นและเฮโรอีนส่วนใหญ่เป็นคนแก่ การสำรวจพบว่า ยาเสพติดสร้างปัญหามากมายในหมู่บ้าน เช่น การลักทรัพย์ในบ้านเรือน คนรอบข้าง ขโมยผลผลิตทางเกษตรในไร่ในสวนของเพื่อนเกษตรกรด้วยกัน ไปขายเพื่อนำเงินไปซื้อยา อันนำไปสู่การฟ้องร้องและสร้างความแตกแยกระหว่างกลุ่มเกษตรกรและญาติพี่น้อง

3.15 การปลูกป่า

เกษตรกรมีความเห็นว่า ได้ปลูกต้นไม้ในบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านตลอดจนบริเวณต้นน้ำลำธารต่าง ๆ มากมาย แต่สังเกตเห็นว่าปริมาณน้ำในลำห้วยไม่ได้เพิ่มขึ้น ในทางตรงข้ามน้ำในลำห้วยลดน้อยลง นอกจากนี้ในป่าสนไม่มีความหลากหลายของต้นไม้และพืชชนิดอื่น ๆ เหมือนป่าธรรมชาติ เป็นสาเหตุทำให้ไม่มีความชื้นในป่า เวลาฝนตกแรงน้ำฝนจะชะล้างหน้าดินไปพร้อมกับใบสน ซึ่งอาจก่อให้เกิดอุทกภัยได้ง่าย

แนวทางแก้ไข

เกษตรกรในหมู่บ้านได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นดังต่อไปนี้

1. ในเรื่องของปัญหาการประกอบอาชีพนั้น ควรมีการฝึกอบรมความรู้ในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร เกี่ยวกับการป้องกันและกำจัดโรคแมลงเพื่อมิให้รบกวนและทำลายผลผลิต นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า ตลาดมีความสำคัญต่อการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรในชนบทอย่างมาก เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งของระบบการผลิตทั้งระบบ เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ในชนบทห่างไกลยากที่จะติดต่อกับตลาดโดยตรงในการซื้อขายผลผลิต เสียเปรียบด้านการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง สินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่เน่าเสียง่ายไม่สามารถเก็บรักษาไว้ได้นาน เกษตรกรบางรายจำเป็นต้องขนผลผลิตไปขายตลาดในเมืองใหญ่ เช่น เชียงใหม่ กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ดังนั้น เสนอให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องช่วยประชาสัมพันธ์ ติดต่อกับพ่อค้าคนกลางและหาตลาด เพื่อรับซื้อผลผลิตเกษตรกรให้มากขึ้น และแนะนำให้เกษตรกรปลูกพืชที่มีระยะเก็บเกี่ยวในช่วงที่ผลผลิตราคาดี เพื่อลดปัญหาการตลาด

2. ในเรื่องของโรคแมลงและการดูแลรักษา ปัญหาหลัก ๆ ที่เกษตรกรประสบบ่อยนั้นก็คือ ปัญหาของโรคและแมลงระบาดในแปลงเพาะปลูกของเกษตรกรนั่นเอง เกษตรกรเล่าว่าการปลูกไม้ดอกและพืชผัก ผลผลิตมักถูกโรคและถูกแมลงทำลายมากที่สุด สาเหตุที่ทำให้พืชผลเป็นโรคและถูกแมลงทำลายคือ

ก) พื้นที่ของเกษตรกรมีน้อยและการปลูกพืชมักปลูกพืชชนิดเดิมในพื้นที่แปลงเดิมซ้ำ ๆ กัน เนื่องจากเกษตรกรมีความจำเป็นที่ต้องผลิตอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างรายได้ให้ครอบครัว ไม่ได้เพาะปลูกพืชชนิดอื่นแบบการปลูกพืชหมุนเวียน ทำให้เกิดโรคและแมลงได้ง่าย

ข) ได้มีการใช้ยาฆ่าแมลง (สารเคมี) ในการกำจัดศัตรูพืชอย่างแพร่หลายในพื้นที่แปลงของเกษตรกร ในช่วงแรก ๆ การใช้สารเคมีได้ผลดี แต่การใช้สารเคมีในระยะเวลานานต้องได้เพิ่มความเข้มข้นของยาขึ้นเรื่อย ๆ การดำเนินการปฏิบัติในลักษณะเช่นนี้ทำให้ศัตรูพืชคือยา ทั้งยังเป็นอันตรายต่อเกษตรกรผู้ใช้งานและสร้างมลภาวะสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจส่งผลให้ระบบนิเวศขาดความสมดุลในที่สุด ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรให้ความช่วยเหลือและแนะนำเกษตรกร ด้านการจัดการพื้นที่แปลง เพื่อป้องกันการเกิดโรคและแมลง โดยเน้นระบบการผลิตที่มีความยั่งยืน อีกประการหนึ่งควรแนะนำวิธีการใช้สารเคมีที่ถูกต้อง หรือ สารเคมีชนิดที่ไม่มีความเสี่ยงสูงต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมมากนัก หรืออาจใช้สารชีวภาพทดแทนสารเคมีบางชนิดที่มีความอันตรายสูง นอกจากนี้เกี่ยวกับปัญหาที่เกษตรกรบางส่วนขาดพื้นที่ทำกินนั้น ได้มีการเสนอให้มีการจัดสรรพื้นที่ทำกินให้เกษตรกรที่ขาดพื้นที่ทำกิน เพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่า ถึงแม้ว่าจะมีการตรวจตราและลงโทษอย่างเข้มงวดก็ตาม หากเกษตรกรไม่มีพื้นที่ทำกินก็ต้องมีการทำลายป่าไม้ในทุกปี ซึ่งนำความเสียหายอย่างมหาศาลแก่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่โครงการอนุรักษ์ป่าสงวนไม่ควรยึดพื้นที่ของเกษตรกรไปเป็นพื้นที่ป่า เพราะเกษตรกรเพียงแต่ต้องการพักดินให้สะสมธาตุอาหารตามระบบธรรมชาติเท่านั้น ไม่ได้ละทิ้งพื้นที่การเกษตรตามที่เจ้าหน้าที่เข้าใจ

3. เกษตรกรเผ่าม้งเสนอว่า ในฐานะที่ชาวเขาได้กลายเป็นพลเมืองไทย มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง มีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเองมานาน จึงต้องการให้ทางการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินให้เกษตรกรถือครองอย่างถูกต้องตามกฎหมายต่อไป เพราะปัจจุบันเกษตรกรชาวเขาก็มุ่งความเข้าใจและตระหนักถึงผลเสียหายต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จึงไม่ต้องการย้ายที่อยู่อาศัยบ่อย ๆ เหมือนอดีตอีก

4. เจ้าหน้าที่โครงการหลวงและเจ้าหน้าที่เกษตรที่เกี่ยวข้อง ช่วยจัดหาและแนะนำพันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูงได้ราคาดีให้เกษตรกร โดยเฉพาะพันธุ์พืชใหม่ที่ช่วงเวลาให้ผลผลิตสั้น ต้องการปัจจัยต่าง ๆ น้อย ง่ายต่อการจัดการ ดูแลรักษา มีความต้านทานต่อโรคแมลงสูง มีตลาดรับซื้อผลผลิต นอกจากนี้ควรแนะนำแหล่งของพันธุ์พืชให้เกษตรกรรับทราบ ง่ายต่อการจัดหาและเลือกพันธุ์ที่เหมาะสม

เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรลง สำหรับการปรับปรุงพื้นที่การเกษตรนั้น เกษตรกรเสนอว่า มูลสัตว์เป็นปุ๋ยที่เกษตรกรมีความนิยมและยอมรับในการปรับปรุงดินทั่วไป ทางรัฐบาลจึงควรแนะนำ และส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยมูลสัตว์ ปุ๋ยหมักให้มาก เพื่อยกระดับความสามารถการผลิตทั้งยังเป็น การป้องกันปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ นอกจากนี้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการยังเห็นได้ว่า มีความจำเป็น ในการกู้ยืมวัสดุก่อสร้าง สารเคมีบางชนิดที่หายากเพื่อนำมากำจัดศัตรูพืช ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่สามารถ หาได้และไม่มีผลกระทบต่อระบบธรรมชาติเกษตรกรอาจหามาใช้เองได้จะเป็นการลดค่าใช้จ่ายของต้นทุนการผลิตลง

5. เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากันระหว่างเกษตรกรมั่งกับเกษตรกรชาวพื้นราบนั้น เกษตรกรที่ ให้ข้อมูลได้เสนอแนวทางแก้ไขใน 3 แนวทางดังนี้

ก) ควรมีการควบคุมและให้ความรู้ด้านการใช้สารเคมีที่เป็นอันตราย แก่เกษตรกรผู้ ใช้ให้ถูกต้อง ลดระดับการใช้สารเคมีลง เพื่อหลีกเลี่ยงการสร้างความเป็นพิษแก่ น้ำและสัตว์น้ำ

ข) สร้างอ่างเก็บกักน้ำไว้ให้เกษตรกรพื้นราบได้ใช้ในช่วงแล้ง เพราะเห็นว่าเกษตรกร พื้นราบจะขาดน้ำในช่วงแล้งเท่านั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องย้ายบ้านไปที่อื่น เนื่องจากพื้นที่ทำกิน ของเกษตรกรอยู่ในระดับดีและมีความมั่นคงแล้ว (เปรียบเทียบกฟบพื้นที่ใกล้เคียง)

ค) หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจ ให้แก่ เกษตรกรสองหมู่บ้านด้วยกัน

6. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบอุทยานแห่งชาตินั้น ชาวบ้านเสนอให้มีการลดหย่อนการ ปฏิบัติกฎระเบียบบางประการ เพราะเห็นว่าการจัดงานทางสังคมต่าง ๆ นั้นเป็นการเพิ่มความรู้ ประสบการณ์และทั้งยังเป็นการเปิดหูเปิดตาให้เกษตรกรในหมู่บ้านเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังเห็นว่า เสียงในงานต่าง ๆ นั้นไม่ได้รับกวนนักร้องเที่ยวเท่ากับเสียงรถในถนน อีกประการหนึ่งการจัดงาน อุทยานแห่งชาติสร้างความเป็นมิตรให้มากขึ้น ยกเลิกความอคติต่อกัน โดยการเข้าร่วมกิจกรรม ระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ให้มาก เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เมื่อสร้างความเข้าใจต่อกันดี แล้วก็จะเพิ่มความเชื่อมั่นและไว้วางใจได้มากขึ้น อันจะนำไปสู่การมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

7. เกี่ยวกับในเรื่องของการศึกษานั้น เกษตรกรเสนอให้หาแนวทางแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนที่ไม่มีคุณภาพในหมู่บ้าน ควรเข้มงวดต่อการปฏิบัติหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนประจำ หมู่บ้าน ให้ครูขึ้นห้องสอนและเลิกตามเวลาที่กำหนดไว้ และควรมีการรณรงค์พ่อแม่เด็กให้มีความเข้าใจและมีความตระหนักถึงอนาคตของลูก ๆ ให้มากขึ้นนอกจากนี้ให้มีการเปิดโรงเรียนนอกระบบให้แก่ เกษตรกรที่อายุยังน้อย เพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถช่วยเหลือตนเองในอนาคต เพื่อเป็นการให้โอกาส คนยากจนได้เรียนหนังสืออย่างทั่วถึง

8. เกษตรกรให้ความเห็นว่า ควรมีโครงการรณรงค์การวางแผนครอบครัวอย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยวิธีคุมกำเนิดอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องวางแผนครอบครัวให้มีลูกน้อยลง เพื่อควบคุมจำนวนประชากรมิให้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้เกษตรกรเห็นว่า ควรมีการรณรงค์การต่อต้านโรคเอดส์ให้เป็นประจำ โดยเฉพาะหนุ่มสาวในวัยเจริญพันธุ์ให้มีความรู้ทางการป้องกันโรคเอดส์อย่างถูกต้องวิธี ในส่วนของยาเสพติดนั้น เสนอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจตัดเส้นทางลำเลียงยาเสพติดเข้าสู่หมู่บ้าน การปราบปรามที่มีประสิทธิภาพสูงสุด คือ การให้ความร่วมมือของชาวบ้านกับผู้นำหมู่บ้านเพื่อทำการจับกุมผู้เสพยาและผู้ขายในหมู่บ้านให้หมดไป

9. สนับสนุนให้เกษตรกรชาวเขาตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งมากขึ้น สร้างบ้านเรือนให้มีความคงทนถาวรเพื่อแก้ปัญหาการย้ายถิ่นบ่อย ๆ การตัดไม้ทำลายป่าและการสร้างความเสี่ยงให้กับสภาพแวดล้อม และเกษตรกรเสนอให้ผลิตกล้าไม้ธรรมชาติ ที่มีในท้องถิ่นมาแจกให้ชาวบ้านปลูกแทนต้นสน เพราะต้นไม้พื้นเมืองย่อมจะเป็นประโยชน์มากกว่าต้นสน กล่าวคือ ไม้พื้นเมืองนอกจากเจริญเติบโตเร็วแล้วยังให้ผลที่สามารถใช้เป็นอาหารคนและสัตว์ป่า อีกประการหนึ่ง ต้นไม้พื้นเมืองสามารถเก็บความชุ่มชื้นในป่าได้นานอีกด้วย